

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра маркетингу та менеджменту

Карабаза І.А., Іванова Н.С., Зиза О.О.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ**

Галузь знань: 28 «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»
Ступінь: магістр

Кривий Ріг
2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра маркетингу та менеджменту

Карабаза І.А., Іванова Н.С., Зиза О.О.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ**

Галузь знань: 28 «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»
Ступінь: магістр

Затверджено на засіданні
кафедри маркетингу та менеджменту
Протокол № 21
від “23” червня 2017 р.

Схвалено навчально-методичною
радою ДонНУЕТ
Протокол №9
від “30” червня 2017 р.

Кривий Ріг
2017

УДК 37.091. 27:005 (072)
ББК 65.5я 73
К 21

Рецензенти:

О.В. Неівестная- канд. екон. наук, доцент

Т.В. Кожухова - канд. екон. наук, доцент

Карабаза І.А.

К 21 Методичні рекомендації для підготовки до атестаційного екзамену для студентів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», ступінь магістр / І.А. Карабаза, Н.С. Іванова, Зиза О.О. ; М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. маркетингу та менеджменту. – Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2017. - 85 с.

Методичні рекомендації призначені для самостійної підготовки студентів до атестаційного екзамену і містять інформацію про порядок його проведення, критерії оцінювання, структуру, основні поняття та систему базових тестів з обов'язкових дисциплін, а також задачі, перелік рекомендованої для підготовки до екзамену літератури.

УДК 37.091. 27:005 (072)
ББК 65.5я 73

© І.А. Карабаза, Н.С. Іванова, Зиза О.О., 2017
© Донецький національний
університет економіки й торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЧАСТИНА 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ	4
ЧАСТИНА 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ	8
Державне регулювання економіки та економічна політика	7
Публічне адміністрування	1
Соціальний розвиток	4
Стратегічне управління	

ВСТУП

Проведення атестаційного екзамену має на меті перевірку рівня теоретичних знань та практичних навичок студентів-випускників спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» після вивчення теоретичних курсів обов'язкових дисциплін: «Державне регулювання економіки та економічна політика», «Публічне адміністрування», «Соціальний розвиток», «Стратегічне управління».

Комплексне кваліфікаційне завдання (ККЗ), яке кожен студент отримує на початку екзамену, містить теоретичну та практичну частини.

Теоретична частина представляє собою тести з обов'язкових дисциплін підготовки магістрів з публічного управління та адміністрування: «Державне регулювання економіки та економічна політика», «Публічне адміністрування», «Соціальний розвиток», «Стратегічне управління».

Практична частина ККЗ містить комплексні ситуаційні завдання та задачі, пов'язані з особливостями публічного управління та адміністрування. Варіанти завдань підібрані у відповідності з кваліфікаційною характеристикою спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

На атестаційному екзамені студенти мають продемонструвати:

глибокі знання та розуміння основних положень державного регулювання економіки, що дозволить краще зрозуміти тенденції та перспективи розвитку економіки не лише на національному рівні, але й на глобальному;

знання і розуміння предметної сфери і методологічної основи публічного адміністрування, сутнісних характеристик публічного адміністрування як моделі управління суспільством;

здатність критичного осмислення вітчизняного та закордонного досвіду використання різноманітних методів реалізації бюджетної, податкової, грошово-кредитної, структурної, інвестиційної, зовнішньоекономічної, цінової, антиінфляційної, регіональної, соціальної та екологічної політики та розбудови моделей державного регулювання економіки;

здатність виокремлювати фактори економічного зростання як економіки країни в цілому, так і окремих її регіонів через призму відповідності критеріям національної економічної безпеки.

ЧАСТИНА 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

Атестаційний екзамен проводять за екзаменаційними білетами (комплексними кваліфікаційними завданнями), складеними у відповідності з програмами обов'язкових дисциплін підготовки, передбачених навчальним планом. Екзаменаційні білети містять теоретичну та практичну частини. Теоретична частина являє собою тестові завдання (60 тестових завдань) з дисциплін: «Державне регулювання економіки та економічна політика», «Публічне адміністрування», «Соціальний розвиток», «Стратегічне управління». До теоретичної частини включено тести, в яких запропоновано чотири варіанти відповідей, з яких правильною є лише одна. Теоретична частина виконується письмово, при цьому використовуються спеціальні проштамповані аркуші паперу, які видаються секретарем екзаменаційної комісії на початку екзамену. На титульній сторінці вказуються прізвище, ім'я та по батькові студента, група, назва екзамену, дата, питання/завдання. На кожній сторінці залишаються поля для зауважень, поміток екзаменаторів.

Практична частина містить комплексні ситуаційні завдання та задачі з публічного управління та адміністрування. При розв'язанні практичної частини також використовується спеціальний бланк, в якому студент зазначає власні реквізити, дату проведення комплексного екзамену і номер варіанта.

Викладачі дисциплін, що виносяться на екзамен, організують для студентів оглядові лекції та проводять необхідні групові та індивідуальні консультації у визначений термін.

Тривалість атестаційного екзамену не повинна перевищувати 6 годин на день. Після закінчення письмового екзамену роботи здаються Екзаменаційній комісії (ЕК). Перевірка робіт здійснюється членами ЕК, як правило, в день проведення екзамену. Не допускається перевірка робіт поза межами Університету. Результати письмових екзаменів оголошуються Головою ЕК після перевірки робіт не пізніше наступного робочого дня на відкритому засіданні Екзаменаційної комісії.

Критерії оцінювання. Оцінка за виконання комплексного кваліфікаційного завдання складається з двох частин: оцінки за теоретичну частину, що містить 60 тестових завдань з чотирьох дисциплін, та оцінки за практичне завдання (розрахункова задача).

Кожна частина комплексного кваліфікаційного завдання (теоретична і практична) оцінюється окремо, виставляється окрема оцінка за національною шкалою та визначається сума балів.

Методика оцінювання теоретичної частини: за кожну правильну відповідь на одне тестове завдання студент отримує 1 бал, а оцінка за відповідну кількість отриманих балів визначається за шкалою, представленою в табл. 1.

Таблиця 1 - Шкала оцінювання теоретичної частини

Кількість правильних відповідей	Кількість помилок	Кількість набраних балів	Оцінка
від 54 до 60	від 0 до 12	від 54 до 60	5 «відмінно»
від 45 до 63	від 13 до 30	від 45 до 63	4 «добре»
від 36 до 44	від 31 до 48	від 36 до 44	3 «задовільно»
до 36	49 та більше	до 36	2 «незадовільно»

Нерозбірлива відповідь на тестове завдання, виправлення та помарки, відсутність відповіді взагалі також вважаються помилками.

Методика оцінювання практичної частини: оцінювання результатів розв'язання комплексної розрахункової задачі здійснюється за критеріями табл. 2 у відповідності з набраними балами.

Таблиця 2 - Шкала оцінювання практичної частини

Критерії оцінювання	Сума балів	Оцінка
Завдання виконано у повному обсязі, розрахунки та графіки правильні, висновки аргументовані, оформлення правильне та акуратне.	40 від 36 до	5 «відмінно»
Завдання виконано у повному обсязі, але допущено незначні неточності в розрахунках або в оформленні, висновки недостатньо аргументовані.	35 від 30 до	4 «добре»
Завдання виконано не менше ніж на 70% при правильному оформленні або не менше ніж на 80%, якщо допущені незначні помилки в розрахунках, графіку чи оформленні.	29 від 24 до	3 «задовільно»
Завдання виконано менше ніж на 70%, допущені помилки в розрахунках чи оформленні, висновки необґрунтовані або відсутні.	до 24	2 «незадовільно»

Загальна оцінка за національною шкалою за комплексний екзамен представляє собою середньозважену величину та розраховується за формулою:

Загальна оцінка = оцінка за теоретичну частину + оцінка за практичну частину

Якщо за одну з частин комплексного кваліфікаційного завдання студентом отримано оцінку «2» (незадовільно), то загальна оцінка не може бути вищою за оцінку «3» (задовільно).

Загальна оцінка на шкалою ECTS визначається на основі суми балів, отриманих студентом за виконання теоретичної та практичної частини, що не може перевищувати 100 балів. Оцінювання здійснюється за допомогою шкали оцінювання загальних результатів комплексного екзамену (таблиця 3). Оцінка за національною шкалою має бути еквівалентною оцінці за шкалою ECTS.

Таблиця 3 - Шкала оцінювання загальних результатів

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за бальною шкалою, що використовується у ДонНУЕТ	Оцінка за національною шкалою
A	90-100	5 (відмінно)
B	85-89	4 (добре)
C	75-84	4 (добре)
D	70-74	3 (задовільно)
E	60-69	3 (задовільно)
FX	35-59	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання
F	0-34	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ЧАСТИНА 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

«ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА»

Вивчення дисципліни дозволяє сформувати професійні компетенції:

Знання і розуміння:

- основних недоліків ринкової економіки
- важелів економічної політики задля усунення основних недоліків ринкової економіки
- основних положень державного регулювання економіки, що дозволить краще зрозуміти тенденції та перспективи розвитку економіки не лише на національному рівні, але й на глобальному
- методик, теорій та організаційних основ державного регулювання економіки та реалізації економічної політики

Застосування знань і розуміння:

- здатність виокремлювати елементи механізму державного регулювання економіки
- здатність критичного осмислення вітчизняного та закордонного досвіду використання різноманітних методів реалізації бюджетної, податкової, грошово-кредитної, структурної, інвестиційної, зовнішньоекономічної, цінової, антиінфляційної, регіональної, соціальної та екологічної політики та розбудови моделей державного регулювання економіки
- здатність критично оцінювати результати функціонування та визначати місце України в світовому господарстві, знаходити методи подолання її економічного відставання, визначати перспективи розвитку економіки України
- здатність виокремлювати фактори економічного зростання як економіки країни в цілому, так і окремих її регіонів через призму відповідності критеріям національної економічної безпеки

Основна література

1. Гесць В. М. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація) : навч. посіб. / В. М. Гесць, А. А. Мазаракі, О. П. Корольчук та ін. ; за ред. А. А. Мазаракі. – К. :Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 279 с.
2. Державне регулювання економіки [Текст] :навч. посіб. / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко [та ін.]. – 2ге вид. допов. і доопрац. – К. : КНЕУ, 2005. – 440 с.
3. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки [Текст] :навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головки. – 5те вид., стер. – К. : Знання, 2006. – 213 с.
4. Дмитриченко Л.И. Государственное регулирование экономики: методология и теория. Монография. – Донецк: Издательство «УкрНТЭК», 2001. – 329 с.
5. Ковтун О. І. Державне регулювання економіки : курс лекцій / О. І. Ковтун. – К. :Ліра-М, 2012. – 388 с.
6. Ковтун О. І. Державне регулювання економіки : практикум / О. І. Ковтун. – К. :Ліра-М, 2012. – 340 с.
7. Михасюк І. Державне регулювання економіки [Текст] :підручник / І. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки [Текст] :навч. посіб. / Д. М. Стеченко. – К. : Вікар, 2003. – 262 с.
8. Національна економіка. Навчальний посібник//А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Жилюк, Т.М. Попович. - К.: Знання, 2011.

9. Третяк Г. С. Державне регулювання економіки та економічна політика [Текст]: навч. посіб. / Г. С. Третяк, К. М. Бліщук. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 128 с.
10. Хомяков В. І. Економіка сучасної України : навч. посіб. / В. І. Хомяков, І. В. Бакум. – Київ : Кондор, 2009. – 352 с.

Додаткова література

1. Зиза О.О. Монетарні інструменти механізму активізації ресурсів домашніх господарств на прикладі України //Вісник Хмельницького національного університету № 2, 2016. Економічні науки. Т. 2.- сс. 211-219
2. Зиза О.О. Фіскальна політика та її вплив на поведінку фірм в умовах стабілізації кризових явищ економіки України //Вісник Хмельницького національного університету. №5, 2015. Економічні науки. Т. 1. – сс. 188-193.
3. Погребняк О.О. Державне втручання у формування ринкових структур в Україні на прикладі ринку цукру// Вісник НУВГП: Зб. н. пр., Економіка, Ч. 1, вип. 4(36). – Рівне: НУВГП, 2006. - с. 141-149.
4. Погребняк О.О. Антимонопольне регулювання вітчизняних ринкових структур// Науковий збірник “Формування нової парадигми економічної теорії в Україні”. Інтереко, 2002 р., спецвип. 9. – сс. 204-210.
5. Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли. / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1968. – 600 с.

Тема 1. Суть та необхідність державного регулювання економіки

1. Сутність державного регулювання економіки. Суб’єкти та об’єкти державного регулювання економіки.
2. Функції держави.
3. Цілі та методи державного регулювання економіки.

Державне регулювання (управління) економіки – це організуючий і регулюючий вплив держави на економічну діяльність суб’єктів ринку з метою їх впорядкування та підвищення результативності.

Необхідність державного регулювання економіки виникла об’єктивно, через існування вад ринкового саморегулювання:

1. *Неспроможність конкуренції* – тенденції до концентрації та централізації для отримання кращих конкурентних позицій на ринку призводять до виникнення монополій, діяльність яких не сприяє економічній ефективності та політичній безпеці.
2. *Неспроможність ринку забезпечувати людей суспільними благами* (медицина, освіта, послуги соціального характеру, забезпечення суспільних потреб(у разі паводку – будівництво дамб, водосховищ)).
3. *Зовнішні ефекти* (побічні витрати та вигоди - екстерналії) – витрати або вигоди, що припадають на деяку третю сторону, тобто осіб або групи, що не беруть участі у ринковій угоді (побічні витрати – забруднення навколишнього середовища, побічні вигоди - щеплення)
4. *Недосконалість інформації* – недостатність, асиметричність інформації лімітує можливості ефективного використання ресурсів, зумовлює неоптимальну поведінку продавців та покупців, обмежує конкуренцію, заважає укладанню довгострокових угод.
5. *Економічна нестабільність* – виникає через циклічний характер розвитку економіки і характеризується тривалим спадом виробництва, високим рівнем безробіття, високим рівнем довгострокової інфляції.

Суб’єктом державного регулювання економіки є держава в особі державних органів влади (президент, парламент, уряд, місцеві адміністрації).

Об’єктами державного регулювання економіки є :

- економічний цикл;
- секторальна, галузева і регіональна структура господарства;
- умови накопичення капіталу;
- зайнятість;
- грошовий обіг;
- платіжний баланс;
- ціни;
- умови конкуренції;
- соціальні відношення, соціальне забезпечення;
- підготовка і перепідготовка кадрів;
- навколишнє середовище;
- зовнішньоекономічні зв'язки.

ТЕСТИ

1. Що таке стабілізуюча функція держави?

- A. держава розробляє систему економічних, соціальних та організаційно-господарських законів та постанов, які створюють певні правові засади ринкової економіки;
- B. перерозподіл доходів та ефективного розміщення ресурсів у ринковій економіці;
- C. підтримання рівня зайнятості та цінової рівноваги, стимулювання економічного зростання;
- D. всі відповіді не вірні.

2. В чому полягає сутність програмування національної економіки?

- A. в стимулюванні розвитку економіки;
- B. у виявленні проблем, які не можуть вирішити ринкові механізми;
- C. в аналізі стану національної економіки та виявленні проблем, які не можуть вирішити ринкові механізми, розробці та реалізації окремих економічних програм;
- D. в стимулюванні добробуту населення.

3. За змістом комплексні цільові програми є такі:

- A. регіональні, соціально-економічні, інституційні, виробничі, науково-технічні та екологічні;
- B. структурні, ресурсні, організаційні;
- C. науково-технічні та соціально-економічні;
- D. регіональні та екологічні.

4. Основні стадії розроблення та виконання державної цільової програми:

- A. ініціювання розроблення програми та її обговорення, державна експертиза, підготовка звіту, публікація звіту;
- B. ініціювання програми та громадське обговорення, схвалення концепції програми та прийняття рішення щодо розроблення проекту, розробка проекту, державна експертиза проекту програми та затвердження, організація виконання заходів та контроль за їх виконанням, підготовка звіту, опублікування результатів;
- C. державна експертиза проекту програми, організація виконання заходів, річний звіт;
- D. всі відповіді вірні.

5. Яку функцію виконує макроекономічне планування?

- A. соціально-економічна стабілізація та забезпечення динамічного розвитку економіки;

- В. безпосередній контроль за виконанням заходів і завдань планування;
- С. регулювання соціально-економічного розвитку країни;
- Д. планування соціально-економічного розвитку країни.

6. Основне призначення індикативного плану:

- А. визначення показників для контролю та оцінки ступеня досягнення цілей;
- В. розробка, обґрунтування і вжиття заходів щодо державного регулювання соціально-економічного розвитку країни;
- С. регулювання економіки;
- Д. всі відповіді вірні.

7. Що мають на увазі під кінцевими товарами?

- А. товари та послуги, які можуть бути використані для подальшого перероблення;
- В. товари, які використовують для виробництва інших товарів чи для перепродажу;
- С. товари та послуги, які купуються для споживання;
- Д. товари, які використані і йдуть на утилізацію.

8. За яким методом обчислюється ВВП?

- А. за видатками – метод кінцевого використання;
- В. за доходами – розподільний метод;
- С. виробничий метод;
- Д. всі відповіді вірні.

9. Дефлювання – це:

- А. зменшення номінального ВВП до розмірів реального;
- В. збільшення номінального ВВП до розмірів реального;
- С. збільшення реального ВВП до номінального;
- Д. всі відповіді не вірні.

10. Інфлювання – це:

- А. зменшення номінального ВВП до розмірів реального;
- В. збільшення номінального ВВП до розмірів реального;
- С. збільшення реального ВВП до номінального;
- Д. всі відповіді не вірні.

Тема 2. Теоретичні основи державного регулювання економіки

1. Теорії державного регулювання економіки
2. Кейнсіанська модель державного регулювання економіки
3. Неокласична або монетаристська модель державного регулювання економіки
4. Інституційний підхід до державного регулювання економіки

Сучасні наукові теоретичні підходи до державного регулювання економіки почали формуватися з епохи становлення підприємницького ладу і первісного нагромадження капіталу.

Меркантилізм - ідея розширення втручання держави в господарські справи, процеси виробничого відтворення.

Меркантилізм (Т. Ман, Дж. Стюарт, А. Монкретєн) - вчення французьких економістів XVIII ст., суть якого полягала в тому, що держава має грати активну роль в економічному житті країни з метою сприяння збагаченню країни та короля. Прихильники меркантилізму (Т. Мен,) проголошували необхідність активного втручання держави в економіку з метою поповнення державної скарбниці. Враховуючи специфіку економічного розвитку в той період (головний показник багатства країни - кількість золота) меркантилісти закликали заохочувати експорт і стримувати імпорт.

Фізіократія (Ф. Кене)- ідеї свободи торгівлі, обмеження втручання держави в економіку (економіка має розвиватись на засадах так званого природного права).

Економічна політика фізіократів ґрунтувалася на вимогах розвитку конкуренції. Головний постулат цієї політики полягав у тому, що економіка має розвиватись на засадах так званого природного права.

Класична політична економія (А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. С. Мілль)– державі відводилася роль спостерігача, держава взяла під свій захист лише багатих.

Економічна політика, яку пропонували теоретики класичної школи(А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. С. Мілль,), ґрунтувалася на постулаті, що приватний інтерес завжди збігається із інтересом суспільним. Головне завдання суспільства - це зростання багатства. Тому державі не треба втручатися у справи приватного виробника. Сутність цієї теорії полягала в тому, що для всіх суб'єктів господарської діяльності мають бути гарантовані основні економічні свободи, зокрема: свобода вибору сфери діяльності, свобода конкуренції та свобода торгівлі.

Соціалізм, марксизм – держава має володіти усім майном країни і втручатися у діяльність усіх економічних агентів.

Неокласицизм - відстоює принцип невтручання держави безпосередньо в господарський процес і одночасно принцип втручання держави в процес формування і захисту "конкурентного господарського порядку".

Неокласична (Ф. Еджуорт, А. Маршалл, А. Пігу, Й. Шумпетер) та неоліберальна (Ф. Фон Хайск, В. Ойкен, М. Алле) концепція економічної політики спирається на фундаментальні цінності ринкової економіки і класичної традиції в економічній теорії, відстоює принцип невтручання держави безпосередньо в господарський процес і одночасно принцип втручання держави в процес формування і захисту "конкурентного господарського порядку". Головні цілі економічної політики - забезпечення державою умов для економічної свободи всім суб'єктам господарювання, недопущення формування монополій, децентралізація економічної влади, протидія процесам її концентрації, державний захист і підтримка конкурентного порядку, регулювання соціальних проблем.

Монетаризм (Мілтон Фрідман, А. Шварц, К. Бруннер) – держава має здійснювати антиінфляційні заходи, регулювання обсягу грошової маси, відокремлення бюджетної та кредитно-грошової політики, забезпечення бюджетної рівноваги. Важливою функцією держави є контроль за темпом зростання пропозиції грошей, який повинен відповідати темпам реального економічного зростання і очікуваній інфляції.

Кейнсіанство стало теоретичним обґрунтуванням для багатьох високорозвинених країн і привело до значних позитивних економічних і соціальних наслідків. Особливо воно поширилось у тих країнах, де при владі були соціал-демократи як, наприклад, у Швеції. Ідея втручання держави в економічне життя збігається з ідеологією соціал-демократів. При цьому, реалізуючи у своїй економічній політиці прагнення до справедливості, захисту прав найманих робітників і дрібних товаровиробників, вони помітно посилили, а головне, реалізували на практиці соціальну спрямованість державного регулювання. Разом із розвитком демократії це, урешті-решт, і призвело до формування моделі соціально орієнтованої ринкової економіки.

ТЕСТИ

1. Субсидія – це:

- A. форма цільової фінансованої або матеріальної допомоги держави окремим суб'єктам економіки;
- B. міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції;
- C. форма цільової фінансованої або матеріальної допомоги держави всім суб'єктам економіки;
- D. всі відповіді не вірні.

2. Способи збалансування дефіцитного державного бюджету:

- A. підвищення податків;
- B. державні позики;
- C. додаткова емісія грошей;
- D. всі відповіді вірні.

3. Регламентований законодавством порядок складання, розгляду, затвердження бюджетів, їх виконання та контролю за виконанням описує:

- A. бюджетний процес;
- B. податкову політику;
- C. економічний процес держави;
- D. всі відповіді не вірні.

4. За економічним змістом податки поділяються на:

- A. прямі податки;
- B. прямі та непрямі податки;
- C. податки для юридичних осіб;
- D. непрямі податки.

5. На чому засновані державні закупівлі.

- A. на ефективності, досконалій конкуренції, закритості на всіх стадіях державних закупівель;
- B. дискримінація учасників, максимальна ефективність, відкритість та прозорість, сприяння захисту інтересів вітчизняного виробника;

С. максимальна ефективність та економія, добросовісна конкуренція, відкритість та прозорість, недискримінація учасників, запобігання проявам корупції, відбірний доступ до інформації;

Д. всі відповіді не вірні.

6. Структурна політика держави це:

А. це комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави, спрямованих на поширення та активізацію інвестиційних процесів;

В. це обґрунтування цілей та характеру структурних перетворень;

С. визначає основні цілі, напрями, принципи, форми і методи діяльності держави в науково-технічній сфері;

Д. це система правових, організаційних, адміністративних та регулятивно-контролюючих заходів держави.

7. Які з перелічених напрямків використовують в антиінфляційній політиці?

А. дефляцій на політика;

В. політика витрат;

С. політика доходів;

Д. всі відповіді вірні.

8. Що належить до державного регулювання інвестиційної діяльності:

А. управління державними інвестиціями, регулювання умов інвестиційної діяльності, контроль за здійсненням інвестиційної діяльності усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності;

В. формування правових засад функціонування економіки;

С. сприяння розвитку монополій;

Д. перерозподіл доходів та ресурсів.

9. Яким вимогам повинен відповідати інноваційний продукт?

А. повинен підвищувати вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень;

В. продукт може не мати державні охоронні документи;

С. продукт повинен відповідати екологічним стандартам;

Д. продукт повинен мати відповідний сертифікат якості.

10. Квоти, які запроваджені для товару з визначенням груп країн, куди товар експортують або з якої його імпортують називається:

А. глобальними;

В. груповими;

С. індивідуальними;

Д. всі відповіді не вірні.

Тема 3. Державне прогнозування, програмування та макроекономічне планування

1. Прогнозування розвитку національної економіки.
2. Програмування національної економіки.
3. Макроекономічне планування розвитку національної економіки.

Прогнозування - один з основних інструментів реалізації державної політики на довго- і короткостроковий періоди.

Необхідність прогнозування розвитку національної економіки зумовлюється тим, що майбутнє є невизначеним й ефекти багатьох сьогоднішніх рішень протягом певного часу не відчутні. Тому передбачення майбутнього підвищує ефективність процесу прийняття таких рішень. Вихідною базою для прогнозування стану національної економіки, визначення основних напрямів її розвитку є *прогнозна оцінка системи макроекономічних параметрів*.

Під **прогнозом** розуміють науково обґрунтоване судження про можливий (імовірний) стан та перспективи розвитку об'єкта в майбутньому. Прогнозування (з грец. знання наперед) є видом пізнавальної діяльності, спрямованої на формування прогнозів розвитку об'єкта в майбутньому на основі аналізу тенденцій його поведінки в минулому. Прогнозування - важлива сполучна ланка між теорією і практикою в усіх сферах суспільного життя. В основі воно містить два поняття: передбачення і пропозицію. Передбачення є формою опису можливих або бажаних перспектив розвитку об'єкта (його стану, тенденцій), структурно складається з аналізу, діагнозу й висновків і має форми цілепокладання, прогнозування, програмування, державного планування. Пропозиція є способом досягнення бажаного стану шляхом прийняття системи конкретних цілеспрямованих управлінських дій і рішень.

Економічне прогнозування є науковим обґрунтуванням можливих змін або якісного стану національної економіки в майбутньому, а також альтернативних шляхів і термінів досягнення цього стану. Економічне прогнозування пов'язане з великими керованими системами, які охоплюють комплекс об'єктів, що мають певні якості та відповідний механізм зв'язків: економіка країни, регіону, великого міста, галузі; мережа закладів та інфраструктури; економічні та соціальні процеси, явища, ситуації тощо.

Основними функціями економічного прогнозування є: науковий аналіз процесів і тенденцій в національній економіці; дослідження об'єктивних зв'язків явищ в економіці у певний період; оцінка об'єкта прогнозування; виявлення альтернатив розвитку економіки; накопичення наукового матеріалу для обґрунтування вибору управлінських рішень.

Для економічного прогнозування як процесу передбачення необхідні наявність об'єкта і суб'єкта прогнозування. Практична діяльність **суб'єкта** стосовно **об'єкта прогнозування** полягає в тому, щоб за допомогою певного інструментарію і методів прогнозування вивчити та оцінити інформацію про об'єкт або систему і дати орієнтовні контури їх розвитку в майбутньому. На макроекономічному рівні суб'єктами економічного прогнозування є міністерства, державні комітети, інші центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. Роль єдиного центру економічного прогнозування і вироблення моделей розвитку національної економіки в цілому відіграє **Міністерство економічного розвитку і торгівлі**.

Основними його функціями є методологічне та організаційне забезпечення реалізації економічної політики держави, елементом якої є прогнозні моделі соціально-економічного розвитку. Практичний результат роботи Міністерства економічного розвитку і торгівлі - розроблення узагальненого Прогнозу соціального та економічного розвитку на коротко- і довгострокові періоди та прогнозних основних параметрів функціонування економіки на поточний період. Наукове обґрунтування соціально-економічних прогнозів надає система науково-дослідних інститутів, провідним з яких є Державна установа "Інститут економічного прогнозування" НАН України.

Об'єктом економічного прогнозування є економічна система в цілому (національна економіка, темпи і динаміка ВВП, ВНП, національного доходу), економічні підсистеми (економіка регіонів, народногосподарських комплексів, галузей; сектори економіки),

соціально-економічні процеси та явища на макрорівні (економічні цикли, кон'юнктура ринків, структура економіки, науково-технічний прогрес, зайнятість, інфляція, навколишнє середовище), ринки (товарів і послуг, капіталів, праці, цінних паперів, інвестицій).

ТЕСТИ

1. До “набутих” недоліків ринку відноситься:

- A. недовиробництво суспільних благ і послуг;
- B. втрата здатності швидко реагувати на циклічні зміни економічної активності внаслідок монополізації;
- C. соціально несправедливий розподіл доходів;
- D. негативні зовнішні ефекти функціонування ринку.

2. До “природних” недоліків ринку відноситься:

- A. соціально несправедливий розподіл доходів;
- B. інертність щодо реструктуризації економіки;
- C. тенденція монополізації економіки;
- D. усі відповіді вірні.

3. Назвіть чинники, що зумовлюють необхідність державного регулювання економіки:

- A. циклічність економічного розвитку та її прояви (інфляція та безробіття);
- B. соціально несправедливий розподіл доходів;
- C. недовиробництво приватним сектором суспільних благ та послуг;
- D. всі відповіді вірні.

4. До суб'єктів державного регулювання економіки не відносяться:

- A. політичні партії;
- B. громадські асоціації;
- C. законодавчі органи;
- D. приватні підприємства.

5. Об'єкти державного регулювання економіки – це:

- A. носії, виразники та виконавці господарських інтересів;
- B. всі соціально-економічні процеси, що відбуваються в національній економіці в цілому;
- C. сукупність різноманітних важелів, інструментів, за допомогою яких держава реалізує економічну політику;
- D. немає вірної відповіді.

6. Ефективність діяльності держави характеризується:

- A. високим рівнем зайнятості;
- B. контрольованими помірними темпами інфляції;
- C. зростанням ВВП;
- D. всі відповіді вірні.

7. Кількісним показником ефективності використання інструментів державного регулювання є:

- A. ставка податку на прибуток підприємств;
- B. мультиплікатор;
- C. рівень мінімальної заробітної плати;
- D. темп зростання ВВП у поточному році.

8. Між якими теоріями державного регулювання економіки є непрямий зв'язок:

- A. неокласичний синтез та соціально-інституційний напрямок;
- B. класична політекономія та неокласична теорія;
- C. меркантилізм та фізіократи;
- D. класична теорія та меркантилізм.

8. Прибічники якої з теорій державного регулювання економіки віддавали перевагу грошово-кредитним важелям регулювання економіки:

- A. кейнсіанство;
- B. монетаризм;
- C. класична теорія саморегулювання;
- D. неокласичний синтез.

9. Прибічники якої з теорій державного регулювання економіки розробляли засади функціонування адміністративно-командної економіки:

- A. марксизм;
- B. фізіократи;
- C. меркантилізм;
- D. соціально-інституційний напрямок.

Тема 4. Фінансово-кредитне регулювання економіки

1. Державний бюджет, як інструмент державного регулювання економіки. Фіскальна політика держави.

2. Кредитно-банківська система і її місце в регулюючих процесах. Грошово-кредитна (монетарна) політика держави.

3. Вплив фіскальної та монетарної політики України на фірми та домогосподарства

Державний бюджет виконує такі функції:

- ✓ збільшує або зменшує сукупний попит; виконує перерозподілену функцію;
- ✓ стимулює або гальмує виробництво шляхом вибору певної системи оподаткування;
- ✓ забезпечує покриття касових збитків підприємств, які внаслідок певних об'єктивних причин є збитковими, однак функціонування яких зумовлене суспільними потребами;
- ✓ забезпечує фінансову допомогу у розвитку окремих галузей і сфер діяльності;
- ✓ збалансовує бюджети нижчих рівнів.

До інструментів формування бюджету (надходження до бюджету) відносяться:

- ✓ податки (ПДВ, податок на прибуток, акцизні збори і т. ін),
- ✓ державні позики,
- ✓ грошова емісія (додатковий випуск грошей), п

- ✓ покриття дефіциту бюджету за рахунок позик НБУ, МВФ, і т. ін.

Бюджетна система України складається з державного бюджету, республіканського бюджету Автономної Республіки Крим та бюджетів адміністративно-територіальних одиниць - областей. Державний і місцеві бюджети є фінансовою основою для поєднання загальнодержавних та регіональних інтересів.

Сукупність усіх бюджетів бюджетної системи є **зведеним бюджетом України**. Цей бюджет використовують для аналізу і визначення засад державного регулювання економічного і соціального розвитку України.

Видатки бюджетів усіх рівнів поділяють на поточні і видатки розвитку.

Поточні видатки - це видатки бюджетів на фінансування мережі підприємств, установ, організацій, які діють на початок бюджетного року, а також на фінансування заходів соціального захисту населення.

Видатки розвитку - це видатки бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема: фінансування капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення; фінансування структурної перебудови галузей економіки; субвенції та інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням.

Значну частину державного бюджету витрачають на загальнодержавні програми підвищення життєвого рівня, заходи соціального захисту населення, охорони навколишнього природного середовища, ресурсозбереження.

Поняття «бюджетно-податкова політика» найчастіше використовується в економічній науці як термін «фіскальна політика» (fiscal politic). Цей термін було вжито Дж.М. Кейнсом у максимально широкому сенсі – для позначення галузі економіки, котра безпосередньо пов'язана із взаємодією державних органів та всіх інших суб'єктів господарської діяльності. У новітніх працях у галузі економіки дедалі ширше застосовуються терміни, що є похідними від категорії «фіскальна політика», зокрема «фіскальна безпека держави», «фіскальний суверенітет» тощо. На сьогодні в питанні щодо розуміння фіскальної політики вирізняються два основні підходи: широкий і вузький.

Головними напрямками розвитку банківської системи України є такі:

- ✓ закріплення фінансової стабілізації і зміцнення купівельної спроможності національної грошової одиниці шляхом подальшого стримування темпів інфляції;
- ✓ кількісний контроль за динамікою грошової маси, яка відповідає реальній зміні ВВП;
- ✓ підтримка короткотермінової ліквідності комерційних банків Національним банком України;
- ✓ стимулювання процесів збільшення обсягів вкладів населення в банківську систему шляхом підвищення гарантованості їх повернення завдяки дії механізмів страхування депозитів;
- ✓ подальше скорочення питомої ваги готівки в обігу;
- ✓ утримання валютних резервів у обсягах, потрібних для підтримки національної валюти;
- ✓ поступове зростання мінімальних вимог до статутних фондів банків за рахунок капіталізації прибутку акціонерів;
- ✓ поточне регулювання системи валютних обмежень та економічних нормативів;
- ✓ забезпечення нормального функціонування національної валютної системи, збалансованості платіжного балансу, гармонізації інтересів експортерів та імпортерів;
- ✓ ретельний контроль за операціями резидентів та нерезидентів на фінансовому ринку України;
- ✓ сприяння співробітництву з міжнародними фінансовими організаціями та залученню інвестицій від цих установ для виконання програми стабілізації та структурної перебудови економіки.

ТЕСТИ

1. Протекціонізм – це

- A. економічна політика держави щодо захисту внутрішнього ринку від надходження товарів іноземного виробника;
- B. економічна політика держави щодо лібералізації зовнішньої торгівлі;
- C. політика невтручання держави у діяльність ринку;
- D. немає вірної відповіді.

2. До функцій держави не відноситься:

- A. розробка політики соціально-економічного розвитку країни;
- B. формування правових засад функціонування економіки;
- C. сприяння розвитку монополій;
- D. перерозподіл доходів та ресурсів.

3. Держава безпосередньо регулює діяльність:

- A. підприємств з недержавною формою власності;
- B. державних підприємств;
- C. підприємств усіх форм власності;
- D. підприємств змішаної форми власності.

4. Механізми державного регулювання економіки – це:

- A. засоби впливу держави на соціально-економічну систему з метою створення або забезпечення нормальних умов її функціонування;
- B. конкретний прояв економічної діяльності держави, організація й упорядкування економічних процесів;
- C. сукупність різноманітних важелів, інструментів, за допомогою яких держава реалізує економічну політику.
- D. всі відповіді вірні.

5. Економічні методи державного регулювання економіки – це:

- A. методи, орієнтовані на захист національної економічної безпеки;
- B. комплекс науково обґрунтованих важелів та прийомів, що впливають на економічні процеси і спонукають суб'єктів господарювання до економічної активності;
- C. методи, орієнтовані на стримування економічної активності суб'єктів господарювання;
- D. всі відповіді вірні.

6. У залежності від сфери впливу методи державного регулювання економіки бувають:

- A. загальні, селективні;
- B. прямі, непрямі;
- C. формальні, неформальні;
- D. правові, адміністративні, економічні.

7. Неформальні методи регулювання економіки націлені на:

- A. формування громадської думки, суспільної свідомості;
- B. забезпечення фінансової або монетарної безвідплатної допомоги суб'єктам господарювання;
- C. захист вітчизняного товаровиробника;
- D. підтримку неінфляційного економічного зростання.

8. Грошово-кредитна політика – це інструмент:

- A. економічних методів регулювання економіки;
- B. інституційних методів регулювання економіки;
- C. соціально-психологічних методів регулювання економіки;
- D. адміністративних методів регулювання економіки.

9. В ринковій економіці державне регулювання спрямоване на:

- A. нейтралізацію та пом'якшення ринкових недоліків;
- B. створення державної власності та державних підприємств;
- C. розвиток державного замовлення;
- D. всі відповіді вірні.

10. Кінцевою метою реформування економіки України є розбудова:

- A. Змішаної перехідної економіки;
- B. Ринкової економіки;
- C. Соціально орієнтованої змішаної ринкової економіки;
- D. командно-адміністративної економіки.

Тема 5. Структурна та інвестиційна політика

1. Структура та структурні зрушення в розвитку економіки.
2. Державне регулювання структурних зрушень в економіці.
3. Державне регулювання інвестиційної діяльності.

Структура економіки — багатопланове поняття, яке відображає співвідношення різних елементів економічної системи. Залежно від характеру елементів та змісту економічних явищ, зв'язки між якими відображаються в пропорціях, на макроекономічному рівні розрізняють такі основні види структурних співвідношень: відтворювальні, соціальні, галузеві, регіональні, зовнішньоекономічні.

У структурній характеристиці економіки **особлива роль належить пропорціям відтворення**. Ці пропорції відображають можливості економічного зростання промислового виробництва та його ефективності. *Відтворювальні пропорції* характеризують співвідношення: між виробництвом засобів виробництва і виробництвом предметів споживання, між заміщенням використаних засобів виробництва та новоствореною вартістю, між споживанням та нагромадженням, між виробничими галузями та інфраструктурою.

Згідно із системою національних рахунків, рекомендованою ООН у 1993 р., **економіка поділяється на п'ять секторів:**

- нефінансові корпорації,
- фінансові корпорації,
- сектор загального державного управління;
- домашні господарства;
- некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства.

На практиці існує *два типи структурної політики*: пасивна й активна. У кінцевому рахунку, вони різняться між собою ступенем втручання держави в структурні зрушення.

Пасивна структурна політика полягає в тому, що держава створює правову базу для вільного переливання капіталу та праці з одних галузей в інші, але безпосередньо не втручається в інвестиційні процеси в окремих галузях. Структура змінюється внаслідок змін у нормах прибутку. Якщо в певній галузі попит перевищує пропозицію, то в цій галузі норма прибутку зростає проти інших галузей. Капітал з інших галузей вилучається власниками і вкладається в галузі з підвищеною нормою прибутку. Виробництво товарів цієї галузі збільшується і пропозиція їх поступово починає перевищувати попит. При цьому норма прибутку в цій галузі спочатку знижується до середньої величини, а потім стає менше за середню. Власники капіталів починають вилучати їх з цієї галузі і вкладати в іншу, де забезпечується норма прибутку не менша за середню. Отже, закон попиту і пропозиції поряд з іншими об'єктивними законами ринкової економіки забезпечує найвідповіднішу вимогам ринку структуру економіки, створює конкурентне середовище, підвищує ефективність суспільного виробництва. У такий спосіб формувалась структура економіки США і Великобританії. Але цей шлях надто тривалий і пов'язаний зі значними соціальними втратами.

Активна структурна політика полягає в тому, що держава широко застосовує державні важелі для прискорення прогресивних структурних зрушень. Цим шляхом ідуть Японія, Південна Корея, Сінгапур та інші нові індустріальні країни.

Концепція активної структурної політики ґрунтується на чіткому визначенні найбільш ефективних напрямків структурної трансформації економіки. До таких можна віднести:

✓ Зростання виробництва в галузях, які забезпечують значну частину експортної продукції. Паралельно з цим дуже важливим завданням є забезпечення збільшення валютних надходжень до країни і їх інвестування в розвиток високотехнологічних виробництв.

✓ Зростання виробництва в галузях, які здатні на внутрішньому ринку замінити імпортовану продукцію. Передовсім це стосується галузей, які виробляють споживчі товари та продукти харчування.

✓ Розвиток виробництва конкурентоспроможних на світовому ринку товарів з метою захоплення ринків збуту в країнах, що розвиваються.

✓ Підтримка виробництв, які впроваджують ресурсозберігаючі технології з метою скорочення попиту на дефіцитні для країни ресурси.

✓ Зростання виробництва в галузях, які здатні підвищити науково-технічний рівень та якість продукції. Це стосується галузей із високотехнологічною та наукомісткою продукцією. Їх випереджаючий розвиток є запорукою підвищення ефективності інших галузей національної економіки.

✓ Розвиток конкуренції через реструктуризацію та диверсифікацію виробництва.

✓ Розвиток виробництва сировини, напівфабрикатів та комплектуючих для заміни імпортованих з метою збільшення товарності кінцевої продукції.

✓ Скорочення виробництва в депресивних галузях, тобто в галузях, де спадає ефективність ресурсів чи зменшується попит на продукцію.

ТЕСТИ

1. До органів виконавчої влади в Україні належить:

- A. Кабінет Міністрів України;
- B. місцеві державні адміністрації;
- C. міністерства;
- D. Верховна Рада України.

2. В Україні запроваджена система державних органів:

- A. централізовано-сегментна;
- B. моноцефальна;
- C. теократична;
- D. мережева.

3. Затвердження Державного бюджету України є функцією:

- A. Верховної Ради України;
- B. Президента України;
- C. Кабінету Міністрів України;
- D. Національного банку України.

4. Підготовка та виконання обласних і районних бюджетів є функцією:

- A. органів місцевого самоврядування;
- B. місцевих державних адміністрацій;
- C. міністерств;
- D. відомств;

5. Політика роздержавлення не передбачає:

- A. становлення приватного сектору економіки;
- B. комплекс економіко-правових відносин та організаційно-правових заходів щодо їх регулювання з метою проведення ринкових реформ;
- C. зміни економічної структури і створення структури змішаної економіки;
- D. створення конкурентного середовища для розвитку підприємництва.

6. Діяльність держави, спрямована на створення і розвиток конкурентного середовища:

- A. інноваційна політика держави;
- B. конкурентна (антимонопольна) політика держави;
- C. природохоронна політика держави;
- D. інвестиційна політика держави.

7. До конкретних заходів державної регіональної економічної політики не відноситься:

- A. формування нової територіальної структури державного сектору економіки;
- B. реформування системи управління державним сектором економіки;
- C. посилення економічної основи місцевого самоврядування та розширення його соціально-економічних функцій;
- D. створення системи управління приватним сектором економіки.

8. До економічних інструментів державного регулювання зовнішньоекономічних відносин не належать:

- A. митні тарифи;
- B. імпорتنі депозити;
- C. пільгові кредити експортерам;
- D. квотування.

9. Соціальна політика:

- A. визначає основні цілі, напрями, принципи, форми і методи діяльності держави в науково-технічній сфері;
- B. це система правових, організаційних, адміністративних та регулятивно-контролюючих заходів держави щодо підприємницької діяльності;
- C. це комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави, спрямованих на поширення та активізацію інвестиційних процесів;
- D. діяльність держави щодо створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства з метою підвищення добробуту членів суспільства.

10. Шведська модель економіки найбільшою мірою характеризується:

- A. домінуванням ідеї рівності та солідарності у здійсненні соціальної політики;
- B. створення розвиненої системи соціального захисту на основі залучення коштів держави та підприємців;
- C. досягнення консенсусу між різними суб'єктами у вирішенні соціально-економічних проблем;
- D. відокремленням соціального захисту від вільного ринку й обмеженні захисту лише тих, хто не має інших доходів, крім соціальних виплат.

Тема 6. Державне регулювання розвитку науки та техніки та інноваційна політика

1. НТП і соціально-економічний розвиток
2. Суб'єкти, принципи та механізм державного регулювання розвитку науки і техніки
3. Методи регулювання розвитку науки і техніки
4. Інноваційна діяльність як об'єкт державного регулювання

Вирішальний вплив НТП на економічний і соціальний розвиток пояснюється передовсім такими обставинами:

1. Використання нової техніки, технології та інформаційних систем стає провідним фактором зростання продуктивності економічних ресурсів. Оскільки нова техніка й нові технології (у тому числі інформаційні) мають ліпші показники продуктивності, потужності, швидкості, енергомісткості тощо, відбувається зниження витрат економічних ресурсів у розрахунку на одиницю виробленої продукції. Так, статистичний аналіз впливу трьох головних факторів - капіталу, праці та науково-технічного прогресу на економічне зростання в США, здійснений відомими економістами, виявив провідне місце НТП. Наприкінці ХХ ст. вклад НТП в економічне зростання США сягав 70 %!

2. НТП суттєво впливає на структуру економіки. Під впливом НТП зменшується питома вага живої праці у складі витрат на виробництво з одночасним збільшенням питомої ваги зношених засобів праці та спожитих предметів праці. Усе більшого значення набуває інфраструктура: зв'язок, транспорт, шляхове господарство, інформаційні системи, енерго-, водо- та газопостачання, загальна і професійна освіта тощо. Завдяки динамічному розвитку інфраструктури у промислово розвинених країнах були створені умови для прискорення науково-технічного прогресу.

Реалізація державної науково-технічної політики забезпечується через механізми державного регулювання, які формуються на основі поєднання арсеналу методів прямого та непрямого регулювання.

До **засобів прямого регулювання** належать: визначення державних пріоритетів розвитку науки і техніки; державні науково-технічні програми; державне замовлення в науково-технічній сфері; державна науково-технічна експертиза; бюджетне фінансування

досліджень і робіт, що виконуються в рамках пріоритетних напрямів розвитку науки й техніки; підготовка науково-технічних кадрів; державна політика у сфері патентів та ліцензій.

До **засобів непрямого регулювання** належать: інструменти податкової, фінансово-бюджетної, амортизаційної політики; правовий захист інтелектуальної власності; державна політика у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва тощо.

Державна інноваційна політика здійснюється за такими *напрямами*:

1. сприяння зростанню інноваційної активності, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції;
2. орієнтація на пріоритетну підтримку інновацій, які становлять основу сучасного технологічного прогресу;
3. узгодження державної інноваційної політики з ефективним розвитком конкуренції в інноваційній діяльності, захистом інтелектуальної власності;
4. сприяння розвитку інноваційної діяльності в регіонах України, міжрегіональному і міжнародному трансферту технологій, міжнародному інвестиційному співробітництву, захисту інтересів національного інноваційного підприємництва.

Основу реалізації державної інноваційної політики становлять механізми державного регулювання інноваційних процесів. Інноваційний процес пов'язаний зі створенням, освоєнням та поширенням інновацій і складається з таких взаємообумовлених стадій: виникнення ідеї, фундаментальні дослідження, прикладні дослідження, дослідно-конструкторські розробки, дослідне виробництво, споживання.

Визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів є розвиток науки і техніки. Цим зумовлена потреба в державній підтримці науки як джерела економічного зростання і складової національної культури та освіти. Цілеспрямована політика у забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки дає змогу повніше задовольняти соціальні, економічні, культурні та інші потреби суспільства.

Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" закладає засади переходу від базового до переважно цільового фінансування науки, визначає норму фінансування наукової та науково-технічної діяльності цивільного призначення,

Наукова діяльність - це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Головними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Науково-технічна діяльність - інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. Її головними формами (видами) є: науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням наукових і науково-технічних знань до стадії практичного їх використання. Функції з реалізації державної науково-технічної політики виконують органи державного управління і недержавні структури, які в сукупності можна розділити на п'ять рівнів: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства, відомства та інші центральні органи управління, місцеві органи державної влади і управління, організації, установи та підприємства, що беруть участь у впровадженні науково-технічної політики.

Принципи державної науково-технічної політики

- ✓ демократизація та децентралізація управління у сфері науки і техніки;
- ✓ врахування вимог екологічної безпеки;
- ✓ першочергова підтримка науково-технічних робіт, що забезпечують вирішення найважливіших проблем розвитку України шляхом відбору науково-технічних пріоритетів;
- ✓ збалансованість розвитку фундаментальних і прикладних досліджень;
- ✓ підтримка конкуренції і підприємництва у науково-технічній сфері;
- ✓ створення і розвиток ринку науково-технічної продукції;

✓ участь науково-технічної громадськості у формуванні та реалізації державної науково-технічної політики.

ТЕСТИ

1. За теорією ринкової економіки "безпечний" для суспільства рівень безробіття становить:

- A. 8-10%;
- B. 2-6 %;
- C. 10-15%;
- D. 20-25%.

2. Державна екологічна експертиза обов'язково проводиться для таких видів діяльності та об'єктів, що:

- A. становлять підвищену екологічну небезпеку;
- B. безпечними для суспільства;
- C. мають довгострокову перспективу експлуатації;
- D. небезпечні з точки зору пожежної охорони.

3. Кінцевим результатом впровадження досягнень НТП є :

- A. інновації;
- B. інвестиції;
- C. податки;
- D. кредити.

4. Національний банк справляє істотний вплив на інвестиційний процес через регулювання:

- A. облікової ставки;
- B. норми обов'язкових або мінімальних резервів;
- C. процентної ставки на депозити;
- D. ставки рефінансування.

5. Зведеним бюджетом України є:

- A. Державний бюджет України;
- B. макроекономічний план;
- C. бюджет міста Запоріжжя;
- D. сукупність усіх бюджетів бюджетної системи.

6. Дія якої політики на думку Дж.М. Кейнса є найбільш дієвою в кризових умовах:

- A. фіскальної;
- B. монетарної;
- C. цінової;
- D. соціальної.

7. Що не відноситься до об'єктів державного регулювання економіки:

- A. платіжний баланс;
- B. мир у всьому світі;
- C. зайнятість;
- D. навколишнє середовище.

8. Прогнозний горизонт оперативного виду прогнозу:

- A. 1-3 місяці;
- B. до 1 року ;
- C. -1-6 років ;
- D. -5-10 років/

9. Продаж за некомерційним конкурсом це:

- A. спосіб приватизації, за яким власником об'єкта приватизації стає покупець, який за фіксованих початкових умов запропонував найвищу ціну;
- B. спосіб приватизації, за яким власником об'єкта приватизації стає орендар відповідно до договору оренди;
- C. спосіб приватизації, за яким власником об'єкта приватизації стає покупець, який запропонував найліпші умови подальшої експлуатації об'єкта приватизації або за однакових умов - найвищу ціну;
- D. спосіб приватизації, за яким власником об'єкта приватизації або його частки стає товариство покупців, створене його працівниками, згідно з розробленим товариством покупців планом, що є альтернативним до плану, запропонованого приватизаційною комісією.

10. На регіональному рівні управління природою та природокористування не здійснюється:

- A. регулювання використання природних ресурсів регіону;
- B. запровадження економічного механізму регулювання ринку праці;
- C. визначення нормативів забруднення природного середовища;
- D. контроль дотримання природоохоронного законодавства.

«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ»

Вивчення дисципліни дозволяє сформувати професійні компетенції:

Знання і розуміння:

- предметної сфери і методологічної основи публічного адміністрування, сутнісних характеристик публічного адміністрування як моделі управління суспільством;
- принципів, законів, закономірностей, функцій та механізмів публічного адміністрування, технологій та процедур формування цілей публічного адміністрування;
- концепцій та основних підходів до реалізації функцій публічного адміністрування;
- змісту управлінської діяльності у сфері публічного адміністрування;
- сутності та складових організації публічного адміністрування;
- сутності громадянського суспільства як суб'єкта формування цілей публічного адміністрування;
- функцій та повноважень органів державної влади в системі публічного адміністрування;
- основних вимог до іміджу публічного службовця;
- законів соціального управління, сутність, зміст і завдання поділу та кооперування праці в органах публічної влади;

Застосування знань і розуміння:

- здатність володіти навичками підготовки та раціональними методами прийняття раціональних управлінських рішень у публічній сфері;
- здатність розуміти особливості прийняття управлінських рішень в сфері публічного адміністрування;
- здатність налагоджувати ефективні комунікації в процесі публічного адміністрування
- здатність визначати перспективні наукові напрямки розвитку публічного адміністрування.

Основна література:

1. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Знання, 2004. - 342 с.
2. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Атіка, 2003. - 576 с.
3. Органи державної влади в Україні: структура, функції і тенденції розвитку : навч. посіб. // Н. Р. Нижник, С. Д. Дубенко, Н. Г. Плахотник та ін. ; за заг. ред. Н. Р. Нижник. - К.: З АТ "Нічлава", 2003. - 288 с.
4. Публічне адміністрування в Україні: [Навч. посібник] / [за заг. ред. д-ра ф. наук, проф. В.В. Корженка, к.е.н., доц. Н.М. Мельтюхової – Х. : Вид-во Харрі НАДУ "Магістр", 2011. – 306 с.

Додаткова література:

1. Англо-український словник термінів і понять з державного управління. - К.: Основи, 1996. - 126 с.
2. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций / Г. В. Атаманчук. - 4-е изд., стер. - М.: Омега-Л, 2006. - 584 с.
3. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики /В. Д Бакуменко. - К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 258 с.

4. Борденюк В. Децентралізація державної влади і місцеве самоврядування: поняття, суть та форми (види) / В. Борденюк // Право України. – 2005. -С.21-26.
5. Борденюк В. Місцеве самоврядування як форма децентралізації державної влади: конституційно-правові аспекти / В. Борденюк // Вісн. НАДУ. - 2004. -№3.-С. 420-431.
6. Василенко И. А. Государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия : учеб. пособие / И. А. Василенко. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Логос, 2000. - 200 с.
7. Державне управління та державна служба : словник-довідник / уклад. Оболенський О. Ю. - К.: КНЕУ, 2005. - 280 с.
8. Державне управління в Україні: реалії та перспективи : зб. наук. пр. - К.: Вид-во НАДУ, 2005. - 432 с.
9. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - 432 с.
10. Діденко Н. Г. Управління, влада, держава: філософські аспекти взаємодії / Н. Г. Діденко ; Донецьк, держ. ун-т упр. - Донецьк- ДонДУУ, 2005. - 128 с.
11. Економічний розвиток: державна політика : навч. посіб. / Ю. Бажан, О. Кілієвич, О. Мартенс та ін. - К.: Вид-во УАДУ, 2001. - 480 с.
12. Ефективність державного управління та управлінських кадрів в умовах змін : зб. наук. пр. / І. В. Розпутенко, О. Г. Пухкал, О. Д. Брайченко та ін. ; за заг. ред. І. В. Розпутенка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Ін-т підвищ. кваліфікації керів. кадрів. - К.: Вид-во НАДУ, 2005. - 168 с.
13. Конституційне право зарубіжних країн / М. С. Горшенцова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 544 с.
14. Концепція адміністративної реформи в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
15. Лесечко М. Д. Системний підхід: теорія, методологія, правка / М. Д. Лесечко. - Львів : ЛРІДУ УАДУ, 2002. - 300 с
16. Малиновський В. Економічні функції державного управління і В. Малиновський. - [б. м.: б. в.], 2000.
17. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління / В. Я. Малиновський. - К.: Атіка, 2005. - 240 с.
18. Мельниченко В. Вертикаль управління. Повноваження і відповідальність/ В. Мельниченко І І Віче. - 2001. - № 4. - С.16-29.
19. Мартиненко В. М. Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія) / В. М. Мартиненко. - Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2003.-218 с.
20. Органи державної влади України : монографія / за ред. В. Ф. Погорілка. - К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. - 271 с.
21. Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід : зб. матеріалів та док. / наук. ред. М. О. Пухтинський ; Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України. - К.: Атіка-Н, 2006. - 744 с.
22. Розвиток публічного адміністрування на засадах менеджменту: європейський контекст: матеріали наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 15-16 трав. 2009 р. / за заг. ред. С. М. Серьогіна. - Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2009. - 301 с.
23. Кабінет Міністрів України (вихід на всі міністерства і відомства). - Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>
24. Верховна Рада України. - Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
25. Асоціація міст України. - Режим доступу : www.amu.kiev.ua
26. Українська асоціація якості. - Режим доступу : <http://www.quality.kiev.ua>

Тема 1. Предмет і методологічна основа публічного адміністрування

1. Основні підходи до розуміння публічного адміністрування та його еволюція.
2. Предмет та методологічна основа публічного адміністрування (співвідношення понять «управління» та «публічне адміністрування»).
3. Формування та розвиток ідей управління суспільством.
4. Поняття соціально-інженерного та гуманітарного підходу управління суспільством.

Багатоаспектність такого складного суспільного явища як «управління» зумовлює наявність у спеціальних наукових і навчальних виданнях значної кількості визначень цього поняття. Одночасно звертає на себе увагу, що вони не є суперечливими, їх різноманітність залежить від того кута зору, під яким розглядається управління тим чи іншим автором, того аспекту, що при цьому обрано за пріоритетний. Тому узагальнення існуючих варіантів визначення поняття «управління» доцільно здійснити за наступними переважаючими підходами:

1. Загальний: організація діяльності відповідно до вимог об'єктивних законів; наука і практика керівництва організаціями; наука і мистецтво, в якому поєднується об'єктивне й індивідуальне; організація і реалізація цілеспрямованих впливів; організація та координація діяльності з використання ресурсів з метою досягнення бажаного результату; механізм, що реалізує систему інтересів усіх учасників виробництва: суспільних, колективних, індивідуальних.

2. Функціональний: цілеспрямована координація суспільного відтворення; планування, організація, мотивація праці і контроль; планування, організація, управління персоналом, мотивація та контроль; цілеспрямований вплив на колективи людей з метою організації та координації їх діяльності.

3. Процесуальний: процес діяльності, прийняття і реалізація управлінських рішень; процес або форма діяльності, що передбачає керівництво певною групою людей при орієнтації її на досягнення мети організації; особистий вплив керівника на поведінку інших для досягнення тієї чи іншої мети (тобто пошук відповідних управлінських рішень, їх реалізація і контроль ефективності);

4. Суб'єктно-об'єктний: упорядкування, регулювання будь-якої системи за умов змінювання внутрішнього середовища; цілеспрямована взаємодія між суб'єктом і об'єктом в системі управління, виступає елементом організації процесу досягнення мети, вирішення завдань; усвідомлена діяльність людей, спрямована на створення оптимальних умов функціонування об'єкта; діяльність органів і кадрів управління щодо впливу на керований об'єкт за допомогою обраних методів для досягнення поставленої мети.

Історія публічного адміністрування в Україні характеризується, насамперед, особливого роду взаємодією двох тенденцій:

- по-перше, переривчастістю процесу вітчизняного державного розвитку, наявністю значних періодів бездержавного існування українського суспільства внаслідок розподілу українських земель між сусідніми державами (що позначилося на менталітеті й традиціях народу, його регіональних відмінностях, співіснуванні в сучасній Україні різних уявлень про природу, цілі та задачі, форми і методи розбудови української державності);

- по-друге, історичною наступністю у розвитку державних форм, обумовленістю більш пізніх державних інститутів досвідом і наслідками діяльності попередніх, збереженням в народній пам'яті та літературних творах уявлень про єдність вітчизняного історичного процесу, твердженням національно-культурної самоідентифікації українського народу (кристалізація та зміцнення національної ідеї). У зв'язку з цим державне будівництво в Україні на протязі більш як тисячі років необхідно розглядати не як набір окремих політичних форм, а як єдиний, хоч і суперечливий, історичний та політичний континуум, процес становлення і розвитку національної державності, пошуку оптимальних соціальних, політичних і духовних форм самоорганізації українського народу.

Предмет публічного адміністрування – процес досягнення національних цілей та інтересів шляхом організації діяльності суб'єктів публічної сфери, у тому числі законодавчих, виконавчих і судових органів та органів місцевого самоврядування.

ТЕСТИ

1. У вузькому розумінні публічне адміністрування не пов'язане із виконавчою гілкою влади і не розглядається як:

- а) професійна діяльність державних службовців, яка включає всі види діяльності, спрямовані на реалізацію рішень уряду;
- б) вивчення, розробка та впровадження напрямів урядової політики;
- в) міждисциплінарна академічна сфера, що базується на теорії та концепціях економіки, політичних наук, соціології, адміністративного права, менеджменту;
- г) пов'язані із численними приватними групами та індивідами, які працюють у різних компаніях та громадах.

2. Публічне адміністрування пов'язане із трьома сферами влади –

законодавчою, виконавчою і судовою. Так, Ф.Нігро та Л.Нігро визначають це поняття як: “скоординовані групові дії в державних справах, що:

- а) пов'язані із трьома гілками влади – законодавчою, виконавчою і судовою – та їх взаємодією;
- б) мають важливе значення у формуванні державної політики та є частиною політичного процесу;
- в) значно відрізняються від адміністрування у приватному секторі;
- г) пов'язані із численними приватними групами та індивідами, які працюють у різних компаніях та громадах”;
- д) усі відповіді вірні.

3. Яка з теорій публічного адміністрування відрізняється складністю, розгалуженістю і різноманіттям, тому при його дослідженні відноситься до цього поняття: «До побудови теорії публічного адміністрування застосування логіки практичного висновку до вироблення, систематизації і перевірки знань про публічне адміністрування за загальною схемою: ідеал людини як вищої соціальної цінності - соціальний порядок, за яким права людини можуть бути здійснені»:

- а) гуманістично-прагматичний підхід;
- б) комплексний (міждисциплінарний і міжгалузевий) підхід до узагальнення практики публічного адміністрування;
- в) порівняльний (компаративний) аналіз політико-адміністративних системі країн;
- г) конкретно-соціологічний підхід до використання досвіду інших країн;
- д) теоретичний синтез власного і зарубіжного досвіду публічного адміністрування.

4. Яка з теорій публічного адміністрування відрізняється складністю, розгалуженістю і різноманіттям, тому при його дослідженні відноситься до цього поняття: «Використання досягнень юридичної, політичної, економічної та інших наук, поєднання їх з передовою практикою публічного адміністрування»:

- а) гуманістично-прагматичний підхід;
- б) комплексний (міждисциплінарний і міжгалузевий) підхід до узагальнення практики публічного адміністрування;
- в) порівняльний (компаративний) аналіз політико-адміністративних системі країн;
- г) конкретно-соціологічний підхід до використання досвіду інших країн;
- д) теоретичний синтез власного і зарубіжного досвіду публічного адміністрування.

5. Яка з теорій публічного адміністрування відрізняється складністю, розгалуженістю і різноманіттям, тому при його дослідженні відноситься к цьому поняттю: «Підхід до порівняльного аналізу, який враховує унікальні особливості політичної системи кожної країни, взаємозв'язок політичної і адміністративної систем, складність проведення межі між ними і необхідність розгляду не просто політико-адміністративних структур, а систем, апаратів і прийняття публічних рішень»:

- а) гуманістично-прагматичний підхід;
- б) комплексний (міждисциплінарний і міжгалузевий) підхід до узагальнення практики публічного адміністрування;
- в) порівняльний (компаративний) аналіз політико-адміністративних системі країн;
- г) конкретно-соціологічний підхід до використання досвіду інших країн;
- д) теоретичний синтез власного і зарубіжного досвіду публічного адміністрування.

6. Яка з теорій публічного адміністрування відрізняється складністю, розгалуженістю і різноманіттям, тому при його дослідженні відноситься к цьому поняттю: «врахування історичних, національно-етнічних, культурних, соціальних, економічних, політичних, правових особливостей власної країни та інших країн при систематизації основних понять і принципів публічного адміністрування»:

- а) гуманістично-прагматичний підхід;
- б) комплексний (міждисциплінарний і міжгалузевий) підхід до узагальнення практики публічного адміністрування;
- в) порівняльний (компаративний) аналіз політико-адміністративних системі країн;
- г) конкретно-соціологічний підхід до використання досвіду інших країн;
- д) теоретичний синтез власного і зарубіжного досвіду публічного адміністрування.

7. Яка з теорій публічного адміністрування відрізняється складністю, розгалуженістю і різноманіттям, тому при його дослідженні відноситься до цього поняття: «систематизація основних понять і принципів публічного адміністрування на основі порівняльного (компаративного) аналізу політико-адміністративних систем з урахуванням конкретно-соціологічних умов власної та інших країн»:

- а) гуманістично-прагматичний підхід;
- б) комплексний (міждисциплінарний і міжгалузевий) підхід до узагальнення практики публічного адміністрування;
- в) порівняльний (компаративний) аналіз політико-адміністративних системі країн;
- г) конкретно-соціологічний підхід до використання досвіду інших країн;
- д) теоретичний синтез власного і зарубіжного досвіду публічного адміністрування

8. Відповідно до “Концепції реформування публічної адміністрації в Україні” компетенція публічних службовців обмежується виконанням:

- а) організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій;
- б) контрольно-наглядові та консультативно-дорадчих функцій;
- в) консультативно-дорадчих та виконавчих;
- г) немає правильних відповідей.

9. Публічними службовцями є особи, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій”, що обіймають:

- а) управлінські посади;
- б) робітничі посади;
- в) адміністративні посади;
- г) нема є правильних відповідей.

10. Поняття «адміністрація» в сучасному розумінні цього слова, бере свій початок:

- а) з кінця XVI - початку XVII ст;
- б) з кінця XVII - початку XVIII ст;
- в) з кінця XVIII - початку XIX ст;
- г) з кінця XIX - початку XX ст.

Тема 2. Публічна сфера – єдність економічної, соціальної та політичної сфери

2.1. «Публічне» і «приватне»: розуміння проблеми

2.2. Взаємозв'язок та взаємозалежність політики і економіки, держави й бізнесу

Короткі характеристики суті публічної політики держави в різних сферах суспільного життя виглядають наступним чином.

В **економічній** - це політика домінуючого участі держави в розвитку публічного сектора економіки, де можливості приватного сектора дуже обмежені. Це стосується насамперед виробництва тих благ, споживання яких носить переважно не індивідуальний, а суспільний, неринковий або обмежено ринковий характер (громадських благ). До таких благ відносяться безпека життя, збереження довкілля, громадський транспорт, громадські засоби комунікації, культурні цінності знання, а також інститути, що забезпечують збереження і функціонування цих благ: школи, музеї, театри, бібліотеки, центри фундаментальних досліджень, некомерційні організації третього сектору і т.д.

У **соціальній сфері** - це концентрація державної публічної політики на соціальній безпеці і соціальному добробуті. Головні вузли напружень в цій сфері - наростання соціальної нерівності і виникнення на цьому ґрунті вогнищ конфліктності. Цілі політики держави - створення сучасних систем соціального забезпечення, захист суспільства і кожного громадянина від криміналу, корупції, чиновницького свавілля, нехтування особистої гідності, забезпечення насиченості і комфортності соціального буття, сприятливих умов для розширеного відтворення «людського» капіталу. Один з осередків напруженості, національно-етнічні протиріччя, що вимагають постійної уваги держави і пошуку адекватних форм державно-територіального устрою.

Особливе місце в державній публічній політиці займають проблеми реформування соціокультурної сфери: науки, освіти, культури, охорони здоров'я, рекреаційної та екологічної діяльності, житлово-комунального господарства. Потребують дослідженні питання про можливості і межі комерціалізації цієї сфери, принципах її фінансування.

У **цивільно-правовій сфері** - це забезпечення форм і засобів залучення всіх членів суспільства до процесу обговорення і прийняття політичних рішень. Сильна публічна політика можлива лише на базі інтенсивного розвитку громадянського суспільства, громадянської культури та солідарності. Публічна сфера являє собою зону тісної взаємодії громадських інтересів громадян і публічної політики держави. Розвиненість цієї сфери визначається ступенем готовності населення до формування громадянських структур, що стимулюють публічну діяльність. Від цього залежить, якою мірою справи суспільства стають справою народу.

Ніякі теоретичні побудови в рамках методологічного індивідуалізму, що зводять суспільні блага до індивідуальних, не в змозі обґрунтувати «законний» характер обширного участі держави в сучасній економіці. Проблема легітимності такої участі, як втім, і в цілому питання раціональної поведінки держави взагалі, може бути вирішена тільки за умови відмови від гіпотези «сводимості» і визнання несвідомих інтересів суспільства, за реалізацію яких відповідає держава.

Механізм відтворення інтелектуального середовища в системі ринкових відносин розглянула А.Г. Глінчікова. Соціальним аспектам публічної політики присвятила виступ Н.М. Рімашевський. Вона виділила дві гострі проблеми. Перша стосується проекту соціальної нерівності та поляризації суспільства: на одному полюсі сконцентрувався вузький шар багатих людей, а на іншому 40% населення, що опинилося за межею бідності.

«Динаміка свідчить, що два шари йдуть один від одного по всіх параметрах своєї поведінки. У них різні інтереси, різні уподобання, різні споживчі ринки, різні ціни на споживчі блага і т.д. Між полярними групами практично немає контактів, все більше зникає взаєморозуміння «. Друга проблема полягає в тому, що соціальна сфера по суті залишилася поза ринкових змін «, в якомусь первозданному дориночно стані». Це стосується оплати праці, яка не дозволяє відтворювати робочу силу, систем пенсійного, соціального забезпечення, охорони здоров'я, житлово-комунального обслуговування і т.д. «Без того, щоб провести ринкові перетворення в соціальній сфері, неможливо далі проводити трансформацію нашого суспільства з позитивним ефектом.

ТЕСТИ

1. До якої з наведених наук більш підходить визначення «наука що вивчає систему виробничих відносин, організацію господарського життя, поведінку індивідів та інститутів, що займаються виробництвом, обміном і споживанням товарів і послуг»:

- а) економічна теорія;
- б) соціологія;
- в) політологія;
- г) культурологія.

2. До якої з наведених наук більш підходить визначення «наука про суспільство в цілому та окремі його структури, соціальні групи, про соціальні процеси, закономірності індивідуальної та групової поведінки»:

- а) економічна теорія;
- б) соціологія;
- в) політологія;
- г) культурологія

3. До якої з наведених груп більш підходить визначення «забезпечує вилучення економічних благ з товарного обігу і присвоєння їх з метою задоволення потреб людини. Фаза споживання властива більшості суб'єктів економічної поведінки, що використовують ресурси»:

- а) дистрибутивна економічна поведінка;
- б) виробнича поведінка;
- в) обмінна поведінка;
- г) споживча поведінка.

4. До якої з наведених груп більш підходить визначення «сукупність реакцій соціальних суб'єктів (осіб, груп, спільнот) на певні форми, засоби і напрямки функціонування політичної системи»:

- а) дистрибутивна економічна поведінка;
- б) виробнича поведінка;
- в) політична поведінка;
- г) споживча поведінка.

5. Відносини і взаємодія індивідів, соціальних груп, спільнот, що мають різне соціально-економічне становище в суспільстві - це:

- а) соціальна сфера;
- б) економічна сфера;
- в) політична сфера;
- г) немає вірної відповіді.

6. Що собою являє категорія “громадянське суспільство”?

- а) сукупність великих соціальних та етнічних груп;
- б) політична спільність, що має певну структуру, певну організацію політичної влади та управління соціальними процесами на певній території;
- в) сфера самовияву вільних індивідів та асоціацій, організацій громадян, які добровільно сформувалися і захищені законом від прямого втручання і довільної регламентації з боку органів державної влади.

7. До якої з наведених наук більш підходить визначення «досліджує політику — діяльність і відносини у здійсненні влади в суспільстві, а також закономірності функціонування і розвитку політики і політичної влади, політичних інтересів, відносин, свідомості, діяльності»:

- а) економічна теорія;
- б) соціологія;
- в) політологія;
- г) культурологія.

8. У даний час соціально-економічна політика країн із соціально орієнтованою ринковою економікою зводиться до досягнення наступних цілей (декілька вірних відповідей):

- а) економічна свобода – можливості економічних суб'єктів щодо вибору сфери діяльності та моделі економічної поведінки;
- б) економічне зростання – зростання економіки, яка забезпечує високий рівень якості життя;
- в) повна зайнятість – утримання безробіття на природньому рівні;
- г) соціальна стабільність – створення можливостей для деяких груп суспільства;
- д) усі відповіді вірні

9. До якої з наведених груп більш підходить визначення «розглядає ринок як нескінченний процес перерозподілу величезної маси економічних ресурсів у сфері обміну та обігу, де безліч суб'єктів перманентно набувають і втрачають право контролю над певними благами»:

- а) дистрибутивна економічна поведінка;
- б) виробнича поведінка;
- в) обмінна поведінка;
- г) споживча поведінка.

10. До якої з наведених груп більш підходить визначення «пов'язана з нагромадженням, концентрацією матеріальних, технологічних, інтелектуальних, організаційних та інших ресурсів, поєднанням і комбінуванням з метою одержання конкретних благ і прибутку (доходу) від їх обігу на ринку»:

- а) дистрибутивна економічна поведінка;
- б) виробнича поведінка;
- в) обмінна поведінка;
- г) споживча поведінка.

Тема 3. Громадське суспільство як суб'єкт формування цілей публічного адміністрування

1. Етапи формування громадянського суспільства
2. Основа і інститути громадянського суспільства
3. Функції громадянського суспільства
4. Види громадянського суспільства
5. Громадянське суспільство як сфера формування єдиного комплексу цінностей та відносин

«Громадянське суспільство» (як соціальний феномен, і як теоретична концепція) охоплює період від кінця XVII до 1-ої половини XIX століття. Його основні положення були сформульовані такими видатними мислителями як ДЖ. Лок, А. Фергюссон, Ш.Л. Монтеск'є, Ш. Кант, Ф. Г. Гегель, А. де Токвіль.

Застосувавши термін *societas civilitas* (пізніше: *civil society* – цивільне суспільство) для означення нових суспільних порядків, які утверджувались на їхніх очах, ці мислителі започаткували властиве й нинішнім концепціям громадянського суспільства та держави, їх трактування як певного типу антиномії, за допомогою якої суспільна система описується як поділена на дві взаємопов'язані та взаємообумовлені, проте відмінні і, в ідеалі, автономні сфери: політичну і громадянську (соціальну). Життя в останній ґрунтується на ідеях індивідуальної свободи громадян та автономності громад, їхньому праві творити спілки та асоціації, захищати власні інтереси, запобігати або протистояти сваволі державних зверхників.

Ранні концепції громадянського суспільства наголошували на економіці як його головній складовій частині. Адже саме тут індивіди проявляли себе незалежними суб'єктами суспільної діяльності і, покладаючись на механізми ринкової саморегуляції, прагнули якомога меншого втручання держави у свої справи.

Проте, це не означало, що держава не відігравала жодної ролі в становленні громадянського суспільства. Її функції полягали в творенні та впровадженні в життя законів, що були втіленням загальної волі громадян, оберігали непорушність їхніх прав та свобод.

Отож, громадянське суспільство, яке формувалося від XVII аж до 1-ої пол. XIX ст., на практиці було молодим буржуазним суспільством, яке утверджувало ліберальні свободи, підкорялося законові, формувало громадську думку щодо проблем, які були визнані загально значущими. Захищати ці інтереси люди намагалися через створювані ними спілки та об'єднання, які функціонували автономно, під охороною закону. Ринок надавав цьому суспільству механізмів саморегуляції, звільняючи неполітичну сферу від потреби в державній регламентації. Разом з тим, ринок приніс і анти громадянські тенденції: надмірний індивідуалізм, різке соціальне розшарування, пауперизацію трудових класів, втрату ними почуття суспільності.

Інститутами громадянського суспільства є:

- добровільні громадські організації і громадські рухи, а також політичні партії на перших стадіях свого формування, поки вони ще не задіяні в механізмах здійснення влади;
- незалежні засоби масової інформації, які обслуговують громадські потреби та інтереси, формулюють і оприлюднюють громадську думку, громадська думка як соціальний інститут;
- у певному аспекті – вибори та референдуми, коли вони служать засобом формування і виявлення громадської думки та захисту групових інтересів;
- залежні від громадськості елементи судової і правоохоронної системи (як-то суди присяжних, народні міліцейські загони тощо);
- на Заході є тенденція зараховувати до інститутів громадського суспільства також розподільчо-регулятивні інститути сучасної держави загального добробуту.

Громадянське (цивільне) суспільство – це сфера спілкування, взаємодії, спонтанної самоорганізації і самоврядування вільних індивідів на основі добровільно сформованих

асоціацій, яка захищена необхідними законами від прямого втручання і регламентації з боку держави і в якій переважають громадянські цінності.

Тільки сукупність історичних, структурних і культурних рис громадянського суспільства дає нам його «нормативний образ», розкриває сутність цього поняття як ідеального типу. З переходом на описовий рівень ми можемо встановити міру наближеності конкретних суспільств до визначеного в такий спосіб ідеалу, сказати, наскільки в ньому розвинені структури і культура, притаманні саме громадянському суспільству.

Найголовніші функції громадянського суспільства наступні:

✓ По-перше, громадянське суспільство є засобом самовиразу індивідів, їхньої самоорганізації та самостійної реалізації ними власних інтересів. Значну частину суспільно важливих питань громадські спілки та об'єднання розв'язують самотужки або на рівні місцевого самоврядування. Тим самим вони полегшують виконання державою її функцій, бо зменшують «тягар проблем», які їй доводиться розв'язувати.

✓ По-друге, інститути громадянського суспільства виступають гарантом непорушності особистих прав громадян, дають їм впевненість у власних силах, служать опорою у їхньому можливому протистоянні з державою, формують «соціальний капітал» - ті невід'ємні риси особистості, завдяки яким вона стає здатною до кооперації та ефективних солідарних дій.

✓ По-третє, інститути громадянського суспільства систематизують, впорядковують, надають урегульованості протестам і вимогам людей, які в іншому випадку могли б мати руйнівний характер, і в такий спосіб створюють сприятливі умови для функціонування демократичної влади.

✓ По-четверте, ці інститути виконують функцію захисту інтересів певної групи в її протиборстві з іншими групами інтересів. Завдяки їм кожна група отримує шанс «бути почутою на горі» владної піраміди.

ТЕСТИ

1. До якої з наведених груп більш підходить визначення «забезпечує рух різноманітних економічних благ (товарів, послуг, інформації) на ринку на основі обліку та порівняння їх цінностей»:

- а) дистрибутивна економічна поведінка;
- б) виробнича поведінка;
- в) обмінна поведінка;
- г) споживча поведінка.

2. В умовах якого політичного режиму можливе існування повноцінного громадянського суспільства?

- а) демократичний політичний режим;
- б) авторитарний політичний режим;
- в) тоталітарний політичний режим.

3. Яке з соціальних явищ не можна вважати причиною виникнення та функціонування громадянського суспільства?

- а) виникнення та існування інституту приватної власності;
- б) наявність ринкової економіки;
- в) існування інституту держави;
- г) наявність багатоманітних інтересів громадян.

4. Який з елементів не входить до економічної сфери громадянського суспільства?

- а) акціонерні товариства;

- б) комерційні банки;
- в) державні промислові підприємства;
- г) приватні підприємства.

5. Який з елементів не входить до соціально-політичної сфери громадського суспільства?

- а) державні органи;
- б) суспільно-політичні організації та рухи;
- в) органи громадського самоуправління за місцем проживання;
- г) недержавні засоби масової інформації.

6. Хто з представників української соціально-політичної думки найбільш повно розробив проблему співвідношення держави та громадянського суспільства?

- а) М. Грушевський;
- б) Д. Донцов;
- в) В. Липинський;
- г) В. Винниченко.

7. Які взаємовідносини повинні існувати між державою та громадянським суспільством?

- а) громадянське суспільство підпорядковане державі;
- б) держава контролює громадянське суспільство;
- в) держава і громадянське суспільство знаходяться у діалектичному взаємозв'язку.

8. Яка риса не характеризує громадянське суспільство?

- а) існування різноманітних форм недержавної власності;
- б) існування розвинутої соціальної структури суспільства;
- в) забезпечення свободи совісті;
- г) існування однієї ідеології.

9. Який вид політичної діяльності полягає у забезпеченні участі політичних інститутів (державних органів, політичних партій, громадських організацій) в управлінні суспільством?

- а) політична участь;
- б) політичний абсентеїзм;
- в) політичне функціонування.
- г) політична доцільність

10. До якого типу суб'єктів політичного життя (за М. Вебером) можна віднести людину, що час від часу бере участь у виборах, висловлює свою думку на референдумах тощо?

- а) політики за випадком;
- б) політики за сумісництвом;
- в) політики за професією.

Тема 4. Публічне адміністрування та влада

1. Поняття «феномену влади».
2. Публічна влада та публічне адміністрування.
3. Влада як основний засіб публічного адміністрування.
4. Держава як суб'єкт політичної влади. Поняття економічної влади (їх взаємодія).
5. Поняття «лобізму».

В історії людства з розвитком суспільства відбувалося розширення спектра прояву феномена влади.

❖ На світанку людської цивілізації – у первісному суспільстві - первинним її видом була соціальна влада. Вона здійснювалася на основі звичаїв, традицій, моралі, забезпечуючи цілісність, стабільність первісного суспільства.

❖ Потім, з ускладненням соціально-політичного життя, появою приватної власності, соціальної нерівності та класової диференціації виникає якісно новий вид – політична влада, розширювати свій вплив, реалізувати свої інтереси.

❖ Коли з'явилися політичні форми організації суспільства, такі як держава, виникає і державна влада, що дає право й можливість державі та її інституційним органам (адміністративному апарату) розпоряджатися життєдіяльністю суспільства, застосовувати у разі соціальної непокори спеціальні заходи примушення, врегульовані правовими нормами.

❖ З настанням ери загальної глобалізації та міжнародної інтеграції зростає роль легітимних міжнародних і міждержавних інституцій (ООН, Рада Європи і ін.), покликаних вирішувати проблеми загальносвітового порядку або реалізувати інтереси групи держав у певному регіоні світу.

Поступово відбувається становлення й розвиток особливого виду - міждержавної влади, носії якої, ґрунтуючись на нормах міжнародного права, володіють здатністю підпорядковувати якусь частину світової спільноти для забезпечення досягнення певних цілей, пов'язаних із вирішенням загальносвітових, глобальних проблем.

❖ Найважливішою умовою гарантії прав і свобод громадян, зміцнення демократії є поділ влади при збереженні єдності державної влади. цей принцип був сформульований у 1690 р. англійським філософом Джоном Локком, а потім розвинутий французьким просвітителем Шарлем Монтеск'є («Дух законів», 1748) і вперше реалізований в американській конституції 1787 р. Середньовічна Європа не знала поділу влади, існував лише розподіл сфер впливу світської влади і влади церковної, котрі багато сторіч зі змінним успіхом вели боротьбу за першість.

Поняття влада має багато тлумачень:

- Можливість і здатність проводити свою волю;
- Відносини між людьми, коли одні командують, а інші підкоряються;
- Здатність досягати поставленої мети;
- Спроможність соціально-політичної системи забезпечувати виконання прийнятих нею рішень.

По-перше, з точки зору мети визначення влади характеризує здатність досягнення поставленої мети, одержання намічених результатів. Англійський політолог Бертран Рассел відмічає, що «влада може визначитись як реалізація наміченої мети».

По-друге, влада розглядається як особливий тип поведінки за яким одні люди командують, інші підкоряються американський політолог Гарольд Лассуелль відмічає, що початкові імпульси для виникнення влади дає властиві індивідам прагнення до влади і володіння політичною енергією. У владі людина бачить засіб поліпшення життя, надбання багатства, завоювання престижу, свободи, безпеки тощо.

По-третє, з позицій психології влада розглядається як індивідуальна поведінка (Зігмунд Фрейд, Карл Юнг).

По-четверте, існує і системний підхід до визначення влади. такий підхід протилежний підходу з позиції поведінки людини і психологічному баченню влади.

Системний підхід у визначенні влади виходить з похідності влади, а тлумачення її впливає не з індивідуальних відносин, а соціальної системи як властивості системи, що проявляється у взаємовідносинах частин і цілого. американський політолог Толкотт Парсонс визначає владу як «здатність системи забезпечувати виконання її елементами взятих зобов'язань, спрямованих на реалізацію колективної мети системи». Інші представники системного підходу (Карл Дойч, Ніколас Лукас) пояснюють владу як засіб соціального спілкування (комунікації), що дозволяє регулювати групові конфлікти і забезпечувати інтеграцію суспільства.

Аналіз влади – глобального, виняткового, незвичайного явища, властивого і природі і людському суспільству показує, що влада має давно традицію в історії суспільної думки.

ТЕСТИ

1. До якої з наведених груп більш підходить визначення «сукупність засобів і методів, застосування яких забезпечує можливість суб'єкту влади здійснювати вплив на об'єкт (особа, групи, суспільство в цілому) і досягати поставленої мети»:

- а) суб'єкти влади;
- б) об'єкти влади;
- в) ресурси влади;
- г) усі відповіді вірні.

2. До якої з наведених груп більш підходить визначення «носії влади, активна діюча величина в системі влади, від якої виходить вплив, дія, слідує розпорядження, вказівки»:

- а) суб'єкти влади;
- б) об'єкти влади;
- в) ресурси влади;
- г) усі відповіді вірні.

3. До якої з наведених груп більш підходить визначення «явища, предмети, органи, установи, підприємства, населення, на керівництво (управління) якими згідно із законом або підзаконним актам направлена діяльність властей»:

- а) суб'єкти влади;
- б) об'єкти влади;
- в) ресурси влади;
- г) усі відповіді вірні.

4. Засоби, що їх використовують або вони можуть бути використані для здійснення влади політичною елітою, називають підставами або ресурсами політичної влади. До якої групи належать такі, «закони, суд, державний апарат, партійна дисципліна, авторитет лідера, вплив регіональних владних структур»:

- а) структурні ресурси;
- б) психологічні ресурси;
- в) матеріальні ресурси;
- г) нематеріальні ресурси.

5. Засоби, що їх використовують або вони можуть бути використані для здійснення влади політичною елітою, називають підставами або ресурсами політичної влади. До якої групи належать такі, «страх, інтерес, віра, переконання»:

- а) структурні ресурси;
- б) психологічні ресурси;
- в) матеріальні ресурси;

г) нематеріальні ресурси.

6. Засоби, що їх використовують або вони можуть бути використані для здійснення влади політичною елітою, називають підставами або ресурсами політичної влади. До якої групи належать такі, «забезпечення матеріальних потреб, маніпулювання усілякими пільгами та привілеями, маючи на меті прихильність мас до влади та виконання ними її розпоряджень»:

- а) структурні ресурси;
- б) психологічні ресурси;
- в) матеріальні ресурси;
- г) нематеріальні ресурси.

7. Підібрати відповідь до визначення «завжди відносини не менше як двох сторін, які передбачають можливість для однієї сторони (індивідуального чи колективного суб'єкта влади) давати розпорядження іншій стороні (індивідуальному чи колективному об'єкту влади) за умови, що той, хто дістав таке розпорядження, повинен його виконати - це»:

- а) соціальна влада;
- б) політична влада;
- в) державна влада;
- г) державно-політична влада.

8. Підібрати відповідь до визначення «здатність суспільних груп чи індивідів впроваджувати у життя рішення, що виражають їхню волю і визначально впливають на діяльність, на поведінку людей та їх об'єднань, за допомогою волі, авторитету, права, насильства; це організаційно-управлінський та регулятивно контрольний механізм здійснення політики - це»:

- а) соціальна влада;
- б) політична влада;
- в) державна влада;
- г) державно-політична влада.

9. Підібрати відповідь до визначення «вища форма політичної влади, що спирається на спеціальний управлінсько-владний апарат і володіє монополієм правом на видання законів, інших розпоряджень і актів, обов'язкових для всього населення визначеної кордонами території - це»:

- а) соціальна влада;
- б) політична влада;
- в) державна влада;
- г) державно-політична влада.

10. Лобізм (англ. lobbyism) — скоординована практика відстоювання інтересів чи чинення тиску на законодавців і чиновників неурядовими організаціями, фінансово-промисловими групами чи етнічними спільнотами на користь того, або іншого рішення. Вважається, що термін «лобі» походить з якої держави:

- а) Англія;
- б) Північна Ірландія;
- в) США;
- г) острів Фіджі.

Тема 5. Публічне адміністрування на місцевому рівні

1. Поняття публічної муніципальної влади.

2. Поняття місцевого самоврядування. Основні фактори його формування.
3. Сфери управління та компетенції місцевого самоврядування.
4. Представницькі та виконавчі органи місцевого самоврядування.
5. Посадові особи місцевого самоврядування.

В одній якості муніципальна влада та місцеве самоврядування разом виступають інститутом громадянського суспільства, є ефективною формою самоорганізації людей, руху в напрямі людської солідарності (ст. 7 Конституції України), а саме:

- чіткі наміри визначити для України демократичний шлях розвитку;
- принципівий вибір політичної системи, в основі якої знаходяться загальнолюдські цінності (а місцеве самоврядування – одна з них);
- зобов'язання держави у відношенні до громадян забезпечити відповідний комплекс громадянських правомочностей, забезпечити їх публічно-правову охорону і захист.

Завдання та мета муніципальної влади – це задоволення усіх місцевих потреб за допомогою публічно-владних дій самого місцевого співтовариства, цю коштів та контролю, у включенні жителів села, селища або міста до процесу самопомоги і самодіяльності, у правильній критичній оцінці явищ, що відбуваються у політичній, економічній, соціальній, культурній сферах, у пробудженні свідомості щодо глибокої солідарності інтересів суспільних з інтересами урядовими, інтересів індивідуальних з інтересами суспільними та державними.

Тобто основне, на що спрямована муніципальна влада, - це реалізація певних інтересів мешканців, вирішення певних проблем суспільства, що виникають на певних територіях своїми силами та за допомогою публічно-владних інструментів.

Функції муніципальної влади:

1. це основні або кардинальні, пріоритетні та постійні напрями і види її здійснення, передусім щодо реалізації природного права людини і громадянина на місцеве самоврядування;
2. охоплюють основні сторони соціальної спрямованості муніципальної влади та призначення щодо вирішення завдань, що входять до кола питань місцевого значення;
3. відображають недержавну природу муніципальної влади (хоча певною мірою суб'єкти місцевого самоврядування беруть участь у реалізації функцій державної влади);
4. дають відповідь на питання, чим має займатися місцеве самоврядування та розкривають матеріальний зміст публічно-владної діяльності суб'єктів його системи;
5. характеризують способи, засоби, методи, за допомогою яких забезпечується реалізація публічно-владних прерогатив місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування – багатогранне та комплексне політико-правове явище, яке може характеризуватися різнобічно. Аналіз Конституції України (1996 р.) дозволяє зробити висновок, що місцеве самоврядування як об'єкт конституційно-правового регулювання виступає в якості:

- ✓ по-перше, відповідної засади конституційного ладу України;
- ✓ по-друге, специфічної форми народовладдя;
- ✓ по-третє, права жителів відповідної територіальної одиниці (територіальної громади) на самостійне вирішення питань місцевого значення.

Місцеве самоврядування як засада конституційного ладу виступає одним із найважливіших принципів організації і функціонування влади в суспільстві й державі та є необхідним атрибутом будь-якого демократичного ладу. У ст. 2 Європейської Хартії місцевого самоврядування проголошується: «Принципи місцевого самоврядування повинен бути визнані у законодавстві країни і, по можливості, у Конституції України».

Визнання місцевого самоврядування як засади конституційного ладу означає встановлення демократичної системи управління, яка базується на самостійності територіальних громад, органів місцевого самоврядування при вирішенні всіх питань місцевого значення.

Місцеве самоврядування як форма народовладдя. Згідно ст. 5 Конституції України народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. З даного конституційного положення прямо випливає, що органи місцевого самоврядування не входять до єдиного державного механізму і, в силу цього, місцеве самоврядування можна розглядати як окрему форму реалізації народом належної йому влади.

Основними формами місцевої демократії є:

Як специфічна форма реалізації належної народіві влади характеризується: місцеве самоврядування

✓ місцеве самоврядування має особливого суб'єкта – територіальну громаду, тобто жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста. Територіальна громада здійснює місцеве самоврядування безпосередньо та через органи місцевого самоврядування;

✓ місцеве самоврядування займає окреме місце в політичній системі (в механізмі управління суспільством та державою). Місцеве самоврядування, його органи, згідно Конституції України, не входять до механізму державної влади, хоча це й не означає його повної автономності від держави, державної влади.

ТЕСТИ

1. Муніципальна влада – це:

а) легітимне, визнане та гарантоване державою публічно-самоврядне волевиявлення територіальної громади, органів і посадових осіб місцевого самоврядування щодо здійснення їх функцій і повноважень, спрямованих на реалізацію прав і свобод людини і громадянина;

б) влада є найбільш поширеною і спирається на загрозу застосування сили. Вона може бути як легітимною (від лат. *lēgitimus* – узгоджений з законом; законний; правомірний) так і нелегітимною;

в) основою є обмін товарами й послугами за взаємною осмисленою згодою. Індивіди приймають умови взаємообміну, підкоряються їм з огляду на особисту вигоду. Однак відомо, що при обміні вихідні позиції його учасників можуть бути далеко нерівними і тоді одні групи або індивіди мають змогу диктувати умови обміну іншим, ставлячи їх у не вигідне становище;

г) зустрічається там, де людина діє в заданому напрямку під психологічним впливом, часто неусвідомлюваним. Це влада переконання та навіювання.

2. Які фактори формування органу місцевого самоврядування відповідає цьому визначенню «всі ті рушійні сили формування організаційно-функціональних принципів і методів діяльності органів місцевого самоврядування, які проявлялися на конкретній території у визначені часові періоди»:

- а) історичні фактори;
- б) політичні фактори;
- в) соціально-економічні фактори;
- г) соціокультурні фактори.

3. Які фактори формування органу місцевого самоврядування відповідає цьому визначенню «може розглядатися як сприятливий чи позитивний, якщо законодавець забезпечить свободу дій місцевих самоврядних органів»:

- а) історичні фактори;
- б) політичні фактори;
- в) соціально-економічні фактори;
- г) соціокультурні фактори.

4. Які фактори формування органу місцевого самоврядування відповідає цьому визначенню «саме вони зумовили виникнення місцевого самоврядування в суспільстві, від їх дії залежить структура органів місцевого самоврядування і, безумовно, принципи і методи, якими вони керуються у своїй діяльності»:

- а) історичні фактори;
- б) політичні фактори;
- в) соціально-економічні фактори;
- г) соціокультурні фактори.

5. Які фактори формування органу місцевого самоврядування відповідає цьому визначенню «забезпеченість населення житлом, дитячими дошкільними установами, загальноосвітніми школами, медичними установами (лікарнями, поліклініками, аптеками), об'єктами культури (театрами, кінотеатрами, танцювальними залами, клубами, бібліотеками), торгівлі (магазинами, ринками, об'єктами громадського харчування), побутового обслуговування (будинками побуту, хімчистками, пральнями), спортивними установами (стадіонами, спортивними залами) тощо, тобто об'єктами забезпечення населенню нормальних умов життєдіяльності, а також соціального захисту»:

- а) історичні фактори;
- б) політичні фактори;
- в) соціально-економічні фактори;
- г) соціокультурні фактори.

6. Усі соціально-економічні фактори умовно можна поділити на такі групи (можливо декілька відповідей):

- а) головні потреби людини: потребу в харчуванні, одязі, житлі, особистій безпеці тощо;
- б) фактори, що діють у тих галузях соціально-економічної сфери територіальних громад, які задовольняють соціальні потреби людини: наприклад, в охороні здоров'я, соціальному забезпеченні та ін;
- в) фактори, пов'язані із самореалізацією людини як творчої особистості;
- г) усі наведені вище відповіді.

7. Так, зокрема, до повноважень територіальної громади чинне законодавство відносить вирішення наступних питань, що мають місцеве значення (можливо декілька відповідей):

- а) формування виборних органів місцевого самоврядування – сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад;
- б) обрання виборних посадових осіб місцевого самоврядування (сільського, селищного, міського голови);
- в) ініціювання питання щодо утворення органу самоорганізації населення, його обрання та дострокове припинення повноважень;
- г) усі наведені вище відповіді.

8. Територіальні громади виконують наступні дії по законодавству України (можливо декілька відповідей):

- а) управляють майном, що їй комунальною власністю;
- б) затверджують місцеві бюджети програми соціально-економічного та культурного розвитку;
- в) встановлюють місцеві податки і збори;
- г) утворюють, реорганізують та ліквідують комунальні підприємства, організації та установи.

д) усі відповіді вірні

9. Повноваження органів місцевого самоврядування згідно з Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” закріплює згідно з принципом розподілу повноважень: згідно з яким місцеве самоврядування є самостійним і під свою відповідальність вирішує такі групи питань:

- а) питання місцевого значення в інтересах місцевого населення;
- б) питання, що віднесені до відання органів державної влади але їх вирішення згідно з принципом децентралізації делегується в систему місцевого самоврядування.
- в) усі відповіді наведені вище вірні;
- г) немає вірної відповіді.

10. Функції місцевих виборів зводяться до таких положень(можливо декілька відповідей):

- а) забезпечують легітимність органів та виборних посадових осіб місцевого самоврядування, наділяють їх мандатом народної довіри;
- б) є медом формування відповідальної перед населенням публічної влади;
- в) забезпечують представництво інтересів різних соціальних груп населення, альтернативних точок зору, вирішенні проблем місцевого значення;
- г) є способом формування й вираження суспільної думки на місцях.
- д) усі відповіді вірні

Тема 6. Закони та принципи публічного адміністрування

1. Головне призначення публічного адміністрування.
2. Загальний закон соціального управління.
3. Загальносистемні принципи публічного адміністрування.
4. Закон централізації та децентралізації влади.

Публічне управління як системне суспільне явище представляє собою багатогранну діяльність органів трьох гілок влади та органів місцевого самоврядування (в межах повноважень, делегованих їм за принципом демократичної децентралізації) по здійсненню внутрішніх і зовнішніх функцій держави, спрямовану на формування політики, вироблення, ухвалення та реалізацію форм і механізмів впливу на всі сфери та процеси життєдіяльності суспільства з метою досягнення та підтримання соціально-економічної рівноваги на підставі взаємоузгодження загальнодержавних, регіональних, групових і індивідуальних інтересів.

Сутність публічного управління як системного суспільного явища розкривається цілісною єдністю необхідних внутрішніх зв'язків і залежностей, які знаходять відображення в законах управління та суспільного розвитку, що формулюються на певному рівні абстрагування мислення від об'єктивної реальності.

Саме явище є зовнішньою формою проявлення цієї сутності, його реальні характеристики безпосередньо залежать від того.

Закони та закономірності управління відображають найбільш важливі, необхідні, сталі та повторювані зв'язки явищ і процесів, які допомагають розкрити їх природу, сутність та внутрішній зміст.

Закони та закономірності соціального управління розглядаються нерідко як одне поняття, зважаючи на те, що між ними є багато спільного:

- по-перше, вони носять об'єктивний характер;
- по-друге, формулюються на підставі розкриття відносин як між суб'єктом і об'єктом управління, так і внутрішніх, притаманних кожному з них, а також зв'язків із зовнішнім середовищем.

Поряд з цим між законами та закономірностями управління є й відрізняючі риси.

Закон – це нормативно-правовий акт, що приймається в особливому порядку органом законодавчої влади або референдумом, має вищу юридичну чинність і регулює найбільш важливі суспільні відносини.

Основні ознаки закону:

- закон являє собою різновид нормативно-правових актів (у їхній системі є закони й підзаконні акти) і як усякий інший нормативний акт містить норми права (загальні правила поведінки), адресовані відповідним суб'єктам права;
- закон приймається органом законодавчої влади (вищим представницьким органом державної влади) – парламентом країни або всенародним голосуванням (референдумом);
- закон приймається органом законодавчої влади в особливому процедурному порядку (стадії законотворчості), передбаченому Конституцією й регламентом парламенту (див. п.4 ст. 82 Конституції України);
- закон у системі нормативно-правових актів (системі законодавства) має вищу юридичну чинність.
- згідно п.2 ст.8 Конституції України (Основного Закону України) – Конституція України має найвищу юридичну чинність. Вища юридична чинність закону вказує на його верховенство в системі правових актів, що також припускає, що підзаконні акти повинні відповідати законам (видаватися на основі й на виконання законів), у випадку невідповідності (або протиріччя) вони у встановленому порядку відміняються.
- закон регулює найбільш важливі (основні, найбільш значимі) суспільні відносини, які становлять предмет компетенції парламенту країни;
- закон у системі законодавства ставиться до числа найбільш стабільних нормативно-правових актів.
- закони характеризуються більш високим рівнем абстрагування від реальної дійсності, тобто безпосередньо самого явища, вони мають більш загальний вигляд і визначають орієнтацію розвитку будь-яких видів соціального управління, головним з яких є публічне управління.
- закономірності управління більшою мірою враховують обставини реальної діяльності, тому частіше всього вони набувають характеру об'єктивно зумовлених загальних позитивних тенденцій або рекомендацій щодо вибору обґрунтованих дій чи поведінки, які можуть наблизити практику управлінської діяльності до того «ідеального зразка», що відображений законами управління. В теорії управління розглядаються загальні та специфічні закономірності, локальні і системні, комплексні та аспектні і т. ін.

▪ *Єдність системи управління.*

Стійкість внутрішніх зв'язків системи при зміні стану зовнішнього середовища, тобто такі зв'язки між елементами системи, які зберігають її цілісність протягом тривалих періодів зміни стану системи. Найбільше значення мають такі прояви єдності системи: принципи управління для всіх ланок та ступенів системи управління; організаційних форм елементів системи; основних функцій управління; методів управління; складу та послідовності процесу управління, його ознак (безперервності, періодичності, узгодженості).

▪ *Пропорційність суб'єкта і об'єкта управління.*

Раціональна відповідність між елементами всередині керуючої та керованої підсистем; спроможність суб'єкта за своїм потенціалом та організаційно-технічним забезпеченням оперативно виконувати функціональні завдання, враховуючи зміни у стані об'єкта.

▪ *Співвідносність керуючої та керованої систем.*

Реформування якісних та кількісних характеристик керуючої системи відповідно до зміни об'єкта управління на кожному етапі розвитку держави, застосування ефективних організаційних форм управління, науково обґрунтованих нормативів.

ТЕСТИ

1. В теорії управління розглядаються:

- а) загальні та специфічні закономірності,
- б) локальні і системні,
- в) комплексні та аспектні і т. ін.;
- г) усі відповіді правильні.

2. До якої групи принципів публічного адміністрування відносяться: «відповідність об'єктивним законам суспільного розвитку; публічність правової регламентації; відповідність інтересам народу; об'єктивність із позицій додержання законів; співвідносність влади та публічного управління; правове регулювання управлінської діяльності»:

- а) Адміністративно-правові принципи публічного адміністрування;
- б) Системно-цільові принципи публічного адміністрування;
- в) Системно-функціональні принципи публічного адміністрування;
- г) Системно-організаційні принципи публічного адміністрування;
- д) Адаптивні принципи публічного адміністрування.

3. До якої групи принципів публічного адміністрування відносяться: «уточнення мети при зміні обставин; відповідність елементів системи визначеній меті; орієнтація на постійне оновлення; встановлення нормативів за елементами системи; урахування темпів розвитку керованих об'єктів при формуванні управлінських рішень; конкретизація управлінської діяльності та особистої відповідальності; посилення соціальної захищеності державних службовців»:

- а) Адміністративно-правові принципи публічного адміністрування;
- б) Системно-цільові принципи публічного адміністрування;
- в) Системно-функціональні принципи публічного адміністрування;
- г) Системно-організаційні принципи публічного адміністрування;
- д) Адаптивні принципи публічного адміністрування.

4. До якої групи принципів публічного адміністрування відносяться: «єдність системи органів державної влади; територіально-галузева організація управління; багатоманітність організаційних зв'язків; відповідність елементів діяльності органів (методів, форм, стадій) їх місцю в ієрархічній структурі; делегування повноважень та відповідальності; поєднання єдиноначальності та колегіальності; лінійно-функціональна (штабна) побудова структури управління»:

- а) Адміністративно-правові принципи публічного адміністрування;
- б) Системно-цільові принципи публічного адміністрування;
- в) Системно-функціональні принципи публічного адміністрування;
- г) Системно-організаційні принципи публічного адміністрування;
- д) Адаптивні принципи публічного адміністрування

5. До якої групи принципів публічного адміністрування відносяться: «розмежування повноважень між суб'єктами публічного адміністрування по горизонталі та вертикалі; підпорядкування локальних цілей загальній меті; несуперечність цілей одна одній; взаємодоповнення цілей; послідовність у досягненні всієї сукупності цілей; розподіл цілей за функціями публічного адміністрування»:

- а) Адміністративно-правові принципи публічного адміністрування;
- б) Системно-цільові принципи публічного адміністрування;
- в) Системно-функціональні принципи публічного адміністрування;
- г) Системно-організаційні принципи публічного адміністрування;
- д) Адаптивні принципи публічного адміністрування.

6. До якої групи принципів публічного адміністрування відносяться: «закріплення розподілу функцій правовими нормами; сумісність функцій органів публічного адміністрування; диференціація спеціальних (конкретних) функцій; концентрація однакових функцій у відповідних органах; комбінування суміжних функцій в межах одного органу; відповідність фактичної діяльності закріпленим функціям»:

- а) Адміністративно-правові принципи публічного адміністрування;
- б) Системно-цільові принципи публічного адміністрування;
- в) Системно-функціональні принципи публічного адміністрування;
- г) Системно-організаційні принципи публічного адміністрування;
- д) Адаптивні принципи публічного адміністрування.

7. Представлений органом влади, установою, підрозділом апарату управління чи посадовою особою, які виробляють і ухвалюють державно-управлінські рішення щодо здійснення керуючого впливу на підпорядковані об'єкти управління, або регулювання певних процесів відносин у різних сферах суспільної життєдіяльності - це:

- а) Суб'єкт управління.
- б) Об'єкт управління
- в) Процес управління (адміністрування)
- г) Структура адміністрування.

8. Цілеспрямована діяльність, пов'язана з реалізацією повноважень суб'єктів управління по розробленню, прийняттю і впровадженню державно-управлінських рішень чи послідовному здійсненню управлінського циклу (планування, організація, мотивація, контроль), яка впливає на зміну суспільних процесів та явищ, наближаючи їх до бажаного стану згідно з визначеними цілями - це:

- а) Суб'єкт управління.
- б) Об'єкт управління
- в) Процес управління (адміністрування)
- г) Структура адміністрування.

9. Суспільство в цілому, адміністративно-територіальні утворення, процеси, відносини у різних галузях, сферах діяльності, організації, колективи, окрема людина, на які спрямована направляюча, організуюча та контролююча діяльність відповідних суб'єктів управління – це:

- а) Суб'єкт управління.
- б) Об'єкт управління
- в) Процес управління (адміністрування)
- г) Структура адміністрування.

10. Внутрішньо упорядкована, ієрархічно побудована цілісною сукупністю відносно самостійних органів публічного управління та їх підрозділів, що здійснюють діяльність у межах законодавчого закріплення функцій і компетенції – це:

- а) Суб'єкт управління.
- б) Об'єкт управління
- в) Процес управління (адміністрування)
- г) Структура адміністрування.

«СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК»

Вивчення дисципліни дозволяє сформувати професійні компетенції:

Знання і розуміння:

- рівнів людського капіталу;
- значення теорії людського капіталу для реалізації ідей людського розвитку;
- особливостей формування концепції суспільного розвитку;
- джерел інвестицій у людський капітал;
- методів економічної оцінки ефективності інвестування в соціальний капітал;
- способів оптимізації зв'язку між економічним зростанням та суспільним розвитком;
- систем показників, що характеризують суспільний розвиток регіонів країни;
- передумов, показників, чинників і результатів суспільного розвитку.

Застосування знань і розуміння:

- здатність визначати ефективність інвестицій у людський капітал;
- здатність здійснювати вибір оптимального варіанту інвестування в людський капітал;
- здатність проводити розрахунок Індексу людського розвитку та його складових – індексу тривалості життя, індексу рівня освіти, індексу доходу, а також Індексу людського розвитку з урахуванням гендерного фактора;
- здатність визначати напрями та розробляти заходи щодо створення сприятливого з позицій людського розвитку економічного, політичного, екологічного середовища;
- здатність обґрунтовувати роль держави в інвестуванні людського капіталу;
- здатність виявляти соціальні аспекти інвестування освіти;
- здатність аналізувати стан людського розвитку в регіонах України за статистичними даними;
- здатність визначати взаємозалежність між окремими чинниками людського розвитку.

Основна література

1. Бандур С.І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, І.В. Терон. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 250 с.
2. Грішнова О.А. Людський розвиток: Навчальний посібник / О.А. Грішнова. – К.: КНЕУ, 2006. – 308 с. – ISBN 966-574-824-6.
3. Економіка розвитку: Підручник / О.М. Царенко, Н.О. Бей, І.І. Д'яконова, І.В. Сало; За ред. д.е.н., професора І.В. Сало. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2011. – 590 с.
4. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Інститут економічного прогнозування: Фенікс, 2008. – 1008 с.
5. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки і сучасний стан / Лібанова Е. М., Власенко Н. С., Власюк О. С. та ін. К., 2011. – 110 с.
6. Мочерний С.В., Довбенко М. В. Економічна теорія: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2010. – 856 с.
7. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М.Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с.
8. Сардак С. Е. Управлінсько-регуляторні аспекти розвитку людських ресурсів в умовах глобалізації : моногр. / С. Е. Сардак. – Д. : Вид-во ДНУ, 2012. – 460 с.

9. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с.
10. Трансформаційна економіка: Навч. посіб. / В.С. Савчук, Ю.К. Зайцев, І.Й. Малий та ін.; За ред. В.С. Савчука, Ю.К. Зайцева. – К.: КНЕУ, 2009. – 612с.
11. Україна. Цілі розвитку тисячоліття. – К.: Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, 2011. – 24 с.
12. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса. Учебное пособие под ред. В. П. Колесова и Т. Маккинли. – М.: Права человека, 2011. – 464 с.

Додаткова література

1. Конституція України / К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Закон України «Про зайнятість населення» // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 14. – ст. 170. – Із останніми змінами
3. Закон України «Про оплату праці» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1995, N 17, ст. 121 – Із останніми змінами
4. Закон України «Про прожитковий мінімум» // Відомості Верховної Ради, 1999, № 38, ст. 348 – Із останніми змінами

Тема 1 Розвиток як основа і рушій існування людства

1. Зміст розвитку
2. Розвиток: його види та рівні
3. Соціально-економічний розвиток і його динаміка

В економічній теорії розрізняють економічний розвиток і економічне зростання. Відмінності між економічним розвитком і економічним зростанням полягають у тому, що:

- **економічний розвиток** як економічна категорія відображає незворотні, направлені та закономірні зміни технологічного способу виробництва, а
- **економічне зростання** позбавлене таких ознак, оскільки може перериватись економічним спадом.

Основними факторами інтенсивного типу економічного зростання є:

- а) впровадження нової техніки і технології на основі передових досягнень науково-технічного прогресу, основою яких є процес інвестування виробництва;
- б) підвищення загальноосвітнього і професійного рівня працівників;
- в) розвиток підприємницьких здібностей;
- г) випереджаючий розвиток інформаційної сфери, інформатизація господарської діяльності.

Криза – головна фаза економічного циклу, що супроводжується різким скороченням обсягів виробництва, зростанням безробіття, накопиченням товарів у сфері торгівлі та ін.

Скорочення виробництва під час кризи триває доти, доки встановиться ринкова рівновага, тобто відповідність попиту і пропозиції, а отже, послабиться гострота основної суперечності. Після цього кризовий спад припиняється й економіка входить у фазу депресії. Депресія – застій у розвитку народного господарства.

Зв'язок депресії з кризою полягає, передусім, у відновленні основного капіталу, але вже на новому, вищому технічному рівні. Тому в наступному циклі економіка досягає більшого піднесення.

Антициклічне регулювання економіки – свідомі й цілеспрямовані дії держави, а частково могутніх корпорацій і наднаціональних органів, спрямовані на промисловий цикл з метою зменшення глибини циклічних криз, стабілізації господарської кон'юнктури і темпів економічного зростання.

ТЕСТИ

- 1. Інтенсивний шлях розширення виробництва - це:**
 - A. зростання обсягів виробництва високими темпами;
 - B. розширення виробництва за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів;
 - C. високі темпи зростання за рахунок додаткових ресурсів;
 - D. освоєння нових видів продукції.

- 2. До чинників інтенсивного зростання належать:**
 - A. структурна заміна чинників, що супроводжуються підвищенням віддачі;
 - B. продуктивна заміна чинників;
 - C. поліпшення організації виробництва;
 - D. всі відповіді вірні.

- 3. До чинників екстенсивного зростання належать:**
 - A. збільшення кількості ресурсів без зміни їх ефективності;
 - B. продовження функціонування незмінних за кількістю ресурсів;
 - C. удосконалення організації виробництва;
 - D. правильно вказане у п. А і В.

- 4. Економічне зростання суспільного виробництва в цілому в сучасних умовах може відбуватися:**
 - A. виключно за рахунок екстенсивних чинників;
 - B. лише за рахунок інтенсивних чинників;
 - C. при певному поєднанні екстенсивних та інтенсивних чинників;
 - D. вірної відповіді не має.

- 5. У чому полягає сутність закону прискореного розвитку людської цивілізації?**
 - A. у прискореному розвитку продуктивних сил;
 - B. у скороченні періоду існування більш розвинутої суспільно-економічної формації;
 - C. у прискореному розвитку технологічного способу виробництва;
 - D. вірної відповіді не має.

- 6. Концепція людського розвитку розглядає розвиток людини як:**
 - A. основну мету і критерій суспільного прогресу;
 - B. пріоритет господарювання;
 - C. галузь економіки;
 - D. регіональну специфіку.

- 7. Де передбачено способи оптимізації зв'язку між економічним зростанням і людським розвитком (нарощення інвестицій в освіту, охорону здоров'я, професійну підготовку; справедливий розподіл доходу та багатства; досягнення ретельної збалансованості соціальних витрат; розширення можливостей людей):**
 - A. у концепції людського розвитку;
 - B. у концепції сталого розвитку;
 - C. у теорії людського капіталу;
 - D. у теорії Герцберга.

8. Забезпечення випереджувальних заходів з недопущення зuboжіння, безробіття, втрати здоров'я тощо шляхом стимулювання розвитку людей, підвищення їхньої ролі в суспільстві, розширення вибору способу життя, можливостей прийняття рішень стосовно своєї долі, та водночас і посилення відповідальності за прийняте рішення і його виконання, а не постійне надання підтримки знедоленим людям – це:

- A. базовий принцип концепції людського розвитку;
- B. метод концепції людського розвитку;
- C. функція концепції людського розвитку;
- D. резюме концепції людського розвитку.

9. Використання трирівневої системи: верхній рівень (інтегральний регіональний індекс людського розвитку), другий рівень (загальні індикатори розвитку 9 основних аспектів людського розвитку), третій рівень (94 первинних складових) передбачається в:

- A. українській національній методиці побудови індексу людського розвитку;
- B. методиці побудови індексу людського розвитку ПРООН;
- C. у концепції сталого розвитку;
- D. у теорії людського капіталу.

10. Цілеспрямований процес набуття, розширення й оновлення знань, виховання та навчання в інтересах людини, суспільства, держави, що супроводжується констатацією досягнення громадянином установлених державою освітніх рівнів – це:

- A. освіта;
- B. перекваліфікація;
- C. підвищення кваліфікації;
- D. ротація.

Тема 2 Проблеми соціального розвитку в економічних концепціях

1. Економічне зростання й соціальний розвиток в класичній та неокласичній політекономії.

2. Погляди російських та українських науковців XIX – початку XX ст. на проблеми розвитку людей.

3. Проблеми економічного зростання у світовій науковій думці початку XX ст.

4. Концепції розвитку II половини XX ст.

У формуванні концепції людського розвитку принципового значення набув широкий погляд на народне багатство та добробут, які традиційно були предметом вивчення політичної економії. Важливий внесок у цей напрямок економічної науки зробили видатні українські та російські вчені XIX – початку XX ст. Наприклад, російський економіст В. Лешков вважав широкий і оригінальний погляд на народне багатство та добробут характерною рисою давньої російської науки, зазначаючи, що, по-перше, багатство – це плід праці людини. Проте лише цілісна праця (використання фізичних і розумових зусиль людини-виробника, а також засобів виробництва в умовах певних господарських відносин, моральних правил, законів віри та ін.) створює народне багатство. По-друге, це багатство має бути засобом для всіх людських здібностей і потреб – матеріальних і духовних, „тому воно не може складатися лише з речового майна, з ринкових цінностей, а повинно охоплювати всі умови, необхідні для повного людського життя: і здоров'я, і безпеку, і освіту, і правосуддя, і моральність, одне слово, повний народний добробут”.

Бурхливий розвиток продуктивних сил у пореформений період супроводжувався значними соціальними зрушеннями, поглибленням класових суперечностей, поживавленням суспільної думки. Зміни, що сталися в економічному та суспільному житті країни після реформи 1861 р., позначилися і на розвитку політичної економії. Питання про предмет

політичної економії ставилося майже в усіх наукових дослідженнях. М. Вольський, зокрема, писав: „Вказавши на загальні засади для заснування правильної, розумної та могутньої системи суспільного життя, наука ця з незаперечним успіхом намагалася підготувати та створити все, що могло підтримати народи й суспільства на шляху загального добробуту, фізичного, морального й розумового прогресу”.

Поширення кейнсіанської макроекономічної теорії в поєднанні з новими методиками обліку національного доходу сприяло суттєвій переорієнтації економіки розвитку в бік інтеграції різнорідної проблематики. Звичайно припускали, що збільшення сукупного обсягу виробництва – приміром, зростання валового внутрішнього продукту на душу населення – зменшує масштаби злиденності та підвищує загальний добробут населення. В основі такого твердження лежали утилітаризм та думка про те, що виробництво породжує доходи, а більш високі доходи, в свою чергу, підвищують матеріальний, або економічний, добробут.

Справді, зв'язок між зростанням виробництва та скороченням масштабів злиденності вважався настільки сильним, що багато економістів вважало, що достатньо зосередити увагу на зростанні як такому, щоб досягти цілей розвитку. Іншими словами, зростання стало не просто засобом забезпечення розвитку, а метою самого розвитку. Щоправда, завжди були незгодні, однак вони, як правило, висували лише доповнення до тези про главенство розвитку, підкреслюючи важливість розподілу вигід від зростання, але не ставлячи під сумнів важливості зростання як такого. Дебати про альтернативні стратегії розвитку часто зводилися до обговорення того, як краще прискорити зростання виробництва товарів і послуг.

У середині ХХ ст. один з найвидатніших засновників економіки розвитку У. Артур Льюїс визначив мету розвитку як „розширення вибору людини”, схилившись, однак, до ототожнення цього вибору зі збільшенням доходу і вважаючи, що економічне зростання неминуче приведе до ліквідації бідності. Льюїс твердив, що від економічного зростання виграє кожний і що результатом економічного зростання буде надзвичайно велике зростання матеріального та культурного рівня населення. Він вважав, що жінки виграють від зростання навіть більшою мірою, ніж чоловіки, оскільки жінка отримує нарешті можливість стати повноцінною людиною, знаходячи застосування своїм розумовим здібностям і талантам тією ж мірою, що й чоловіки.

ТЕСТИ

1. Індекс людського розвитку (ІЛР) – показник, запропонований ООН як інтегрована оцінка рівня цивілізованості країни враховує:

- A. тривалість життя населення; рівень освіти; обсяг ВВП на душу населення;
- B. економічні показники країни;
- C. досягнення населення;
- D. якісні характеристики людини.

2. На якому рівні управління економікою здійснюється дослідження товарних ринків, галузей економіки та регіонів?

- A. на мезорівні;
- B. на мікрорівні;
- C. на макрорівні;
- D. на мегарівні.

3. Комплекс економічних, організаційно-правових та інших заходів держави, спрямованих на впровадження результатів науково-технічного прогресу у виробництво, стимулювання і підтримку інноваційних процесів в економіці – це:

- A. інноваційна політика держави;
- B. державне регулювання економіки;

- C. науково-технічна революція;
- D. інноваційні програми.

4. Система освіти, бібліотеки, музеї, автомобільні дороги, пожежна охорона – це:

- A. квазісуспільні товари і блага;
- B. суспільні товари і блага;
- C. міжгалузеві народногосподарські комплекси;
- D. види діяльності.

5. Безперервний розвиток науки і техніки, обумовлений потребами виробництва, зростанням та ускладненням суспільних потреб, це характеристика:

- A. науково-технічного прогресу;
- B. науково-технічної революції;
- C. інноваційного процесу;
- D. науково-технічного потенціалу країни.

6. Довільне, необґрунтоване, невиправдане обмеження прав і можливостей людей (як жінок, так і чоловіків) залежно від їх статі, що зменшує для них можливості у трудовій та соціальній сферах:

- A. гендерна дискримінація;
- B. ідеал соціальної політики країни;
- C. принципи державного управління;
- D. соціальні норми і нормативи.

7. Комплекс економічних, організаційно-правових та інших заходів держави, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату, структурну перебудову, підвищення ефективності національної економіки – це:

- A. державна інвестиційна політика;
- B. державна інноваційна політика;
- C. державна конкурентна політика;
- D. державна підприємницька політика.

8. Інвестиційний клімат території - це:

- A. інтегральний показник її інвестиційної привабливості;
- B. показник загального стану інвестиційної атмосфери на території, оцінюваний разом з показниками інвестиційного потенціалу і інвестиційного ризику;
- C. показник інвестиційного потенціалу за винятком показника інвестиційного ризику;
- D. сума показників інвестиційного потенціалу інвестиційного ризику.

9. Що не є основним об'єктом соціальної політики:

- A. майнові відносини населення;
- B. ринок праці та зайнятість населення;
- C. трудові відносини;
- D. оплата праці та доходи населення.

10. Регіональна політика держави – це:

- A. сфера діяльності держави щодо управління політичним, економічним та соціальним розвитком окремих територій країни виходячи із загальнодержавних інтересів, а також соціально-економічна політика окремих регіонів, спрямована на реалізацію певних цілей і завдань, виходячи із внутрішніх потреб і наявних ресурсів;

В. низова економічно і фінансово самодостатня адміністративна територіальна одиниця;

С. гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів чи посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах чинного законодавства України;

Д. комплекс заходів місцевих органів державної влади та управління, щодо вирішення найбільш актуальних проблем соціально-економічного розвитку регіону.

Тема 3 Теорія людського капіталу – економічна основа концепції людського розвитку

1. Концепція людського капіталу.
2. Інвестиції в людський капітал.
3. Методи економічної оцінки ефективності інвестування в людський капітал.
4. Значення теорії людського капіталу для реалізації ідей соціального розвитку.

Поняття людський капітал ввійшло в науку на початку 60-х років ХХ століття в західній економічній літературі. Можна виділити дві основні причини виникнення інтересу до даного поняття:

1) загальна закономірність розвитку сучасної науки в цілому, яка виявляється в концентрації уваги вчених на дослідженні проблем людини;

2) визнання того факту, що активізація творчих потенцій людини, розвиток висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення економічного зростання.

В Україні відома концепція людського капіталу, запропонована американським економістом, викладачем Вашингтонського університету Джоном Кендриком з його роботи „Сукупний капітал США і його формування”, перекладеної на російську мову і опублікованої в СРСР у 1978 р. На думку Дж. Кендрика, капітал – це „здатність протягом певного періоду створювати певний продукт і доход, включаючи неринкові форми доходу”. Виходячи з такого визначення капіталу, вчений поділяє його на дві основні складові – речовий і неречовий капітал, а кожна з цих частин в свою чергу поділяється на капітал втілений і не втілений в людях. Людським капіталом у цій структурі буде втілений в людях речовий і неречовий капітал.

В теоретичному аспекті потрібно розрізнити поняття „людський капітал” за трьома рівнями:

1) на особистісному рівні людським капіталом називаються знання та навички, які людина здобула шляхом освіти, професійної підготовки, практичного досвіду (використовуючи при цьому свої природні здібності) і завдяки яким вона може надавати цінні виробничі послуги іншим людям. На цьому рівні людський капітал можна порівняти з іншими видами особистої власності (майно, гроші, цінні папери), яка приносить доходи, і ми називаємо його особистим, або приватним людським капіталом;

2) на мікроекономічному рівні людський капітал являє собою сукупну кваліфікацію та професійні здібності всіх працівників підприємства, а також здобутки підприємства у справі ефективно організації праці та розвитку персоналу. На цьому рівні людський капітал асоціюється з виробничим та комерційним капіталом підприємства, бо прибуток отримується від ефективного використання всіх видів капіталу;

3) на макроекономічному рівні людський капітал включає накопичені вкладення в такі галузі діяльності як освіта, професійна підготовка і перепідготовка, служба профорієнтації та працевлаштування, оздоровлення, тощо, є суттєвою частиною національного багатства країни, і ми називаємо його національним людським капіталом. Цей рівень включає в себе всю суму людського капіталу всіх підприємств та всіх громадян держави (за виключенням повторного рахунку), так як і національне багатство включає в себе багатство всіх громадян і всіх юридичних осіб.

Таким чином, людський капітал – це сформований і розвинений в результаті інвестицій і накопичений людиною певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, який цілеспрямовано використовується в тій чи іншій сфері економічної діяльності, сприяє зростанню продуктивності праці і завдяки цьому впливає на зростання доходів свого власника, прибутку підприємства та національного доходу.

Інвестиції в людський капітал бувають різних видів:

1) витрати на освіту, включаючи загальну і спеціальну, формальну і неформальну освіту, підготовку за місцем роботи і т.д. Освіта формує працівників, які стають більш кваліфікованими і більш продуктивними;

2) витрати на охорону здоров'я мають також велике значення. Добре здоров'я – результат витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування і поліпшення життєвих умов – продовжує тривалість життя, підвищує працездатність і продуктивність праці працівників;

3) витрати на мобільність, завдяки яким працівники мігрують з місць відносно низької продуктивності праці в місця з відносно високою продуктивністю, збільшуючи тим самим результати використання свого людського капіталу;

4) витрати на пошук економічно значимої інформації, виховання дітей (вкладення в майбутній людський капітал) та ін.

Специфіка людського капіталу і інвестицій у нього проявляється передусім у тому, що він не може формуватися без прямої безпосередньої участі (витрат часу і сили) його майбутнього власника. В зв'язку з цим приватне інвестування в людський капітал є абсолютно необхідною умовою його нарощення на будь-якому рівні. Освіта чи професійна підготовка, що фінансується за рахунок держави чи підприємства, тобто абсолютно безплатна для споживача, однак потребує від нього витрат часу і праці. Найчастіше нарощення людського капіталу супроводжується і матеріальними витратами особи чи сім'ї (втрачені заробітки, часткова оплата навчання, витрати на канцтовари і багато іншого). Тому необхідною умовою ефективності інвестування в людський капітал на рівні держави, регіонів та підприємств є раціональне розуміння і прихильне ставлення до нарощення людського капіталу з боку його майбутніх власників.

ТЕСТИ

1. Збільшення масштабів сукупного виробництва та споживання в країні, яке характеризується передусім такими макроекономічними показниками, як валовий національний продукт (ВНП), валовий внутрішній продукт (ВВП), національний дохід (НД) – це:

- A. економічне зростання;
- B. економічний розвиток;
- C. економічна політика;
- D. економічний регрес.

2. Заходи щодо зменшення гендерних відмінностей і подолання гендерної дискримінації в суспільстві; досягнення рівних і широких можливостей усебічного розвитку та повної реалізації людського потенціалу як чоловіків, так і жінок з метою досягнення загальнолюдської справедливості та максимального соціально-економічного прогресу людства – це:

- A. гендерний розвиток;
- B. гендерна дискримінація;
- C. гендер;
- D. гендерна політика.

3. Процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь – це:

- A. сталий розвиток;
- B. економічний розвиток;
- C. економічне зростання;
- D. регіональна економіка.

4. Своєрідний ресурс, який дозволяє людям завдяки соціальним зв'язкам одержувати певні переваги та нові можливості для розширення вибору і задоволення своїх потреб:

- A. соціальний капітал;
- B. економічний капітал;
- C. політичний капітал;
- D. людський капітал.

5. Вкладання, спрямовані на підвищення кваліфікації і здібностей персоналу, це витрати на освіту, здоров'я, на мобільність переміщення робочої сили з низькопродуктивних робочих місць до більш високопродуктивних

- A. інвестиції у людський капітал;
- B. інвестиції у основні фонди;
- C. інвестиції у виробничу інфраструктуру;
- D. інвестиції у соціальну інфраструктуру.

6. Інтенсивний шлях розширення виробництва - це:

- A. зростання обсягів виробництва високими темпами;
- B. розширення виробництва за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів;
- C. високі темпи зростання за рахунок додаткових ресурсів;
- D. освоєння нових видів продукції.

7. До чинників інтенсивного зростання належать:

- A. структурна заміна чинників, що супроводжуються підвищенням віддачі;
- B. продуктивна заміна чинників;
- C. поліпшення організації виробництва;
- D. всі відповіді вірні.

8. До чинників екстенсивного зростання належать:

- A. збільшення кількості ресурсів без зміни їх ефективності;
- B. продовження функціонування незмінних за кількістю ресурсів;
- C. удосконалення організації виробництва;
- D. правильно вказане у п. А і В.

9. Економічне зростання суспільного виробництва в цілому в сучасних умовах може відбуватися:

- A. виключно за рахунок екстенсивних чинників;
- B. лише за рахунок інтенсивних чинників;
- C. при певному поєднанні екстенсивних та інтенсивних чинників;
- D. вірної відповіді не має.

10. У чому полягає сутність закону прискореного розвитку людської цивілізації?

- A. у прискореному розвитку продуктивних сил;
- B. у скороченні періоду існування більш розвинутої суспільно-економічної формації;
- C. у прискореному розвитку технологічного способу виробництва;
- D. вірної відповіді не має.

Тема 4 Концепція людського розвитку ПРООН

1. Логіка концепції людського розвитку.
2. Розвиток людського потенціалу як мета і критерій суспільного прогресу.
3. Способи оптимізації зв'язку між економічним зростанням та людським розвитком.
4. Створення ПРООН організаційних рамок для поширення ідей людського розвитку в усьому світі.

Теорія людського капіталу стала тим підґрунтям, яке створило надійну економічну основу для швидкого й логічного поширення в світі ідей людського розвитку.

Концепція людського розвитку як особлива теоретична система й орієнтована на практику державного управління методологія виходить з визнання неможливості звести суспільний прогрес до зростання грошового доходу чи примноження матеріального багатства. В її основі лежить принцип, згідно якого економіка існує для розвитку людей, а не люди – для розвитку економіки.

Концепції людського розвитку та людського капіталу мають багато спільного, однак вони далеко не тотожні. Центральним елементом концепції людського розвитку є трудовий потенціал, який за своїм змістом є значно ширшим поняттям, ніж людський капітал. В концепції людського капіталу інвестиції в людину розглядаються передусім як засіб збільшення продуктивності праці й доходу, і саме цим визначається їхня економічна ефективність. В концепції людського розвитку високорозвинена благополучна людина – це мета, а забезпечення її добробуту є кінцеве і єдине завдання розвитку, трудовий потенціал розглядається не як засіб досягнення добробуту людей, а як невід'ємний компонент їхнього добробуту.

На будь-якому етапі розвитку людства залишаються три ключові блоки проблем, три групи потреб людини:

- 1) прожити довге й здорове життя;
- 2) набувати, розширювати й оновлювати знання;
- 3) мати доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя.

Концепція людського розвитку пропонує такі способи оптимізації зв'язку між економічним зростанням та людським розвитком:

- нарощення інвестицій в освіту, охорону здоров'я, професійну підготовку, що сприяє реалізації здібностей людей, їх активній участі у виробництві та розподілі благ;
- справедливий розподіл доходу і багатства, що забезпечує матеріальну основу розвитку людського потенціалу менш конкурентоспроможних груп населення;
- досягнення ретельної збалансованості соціальних витрат, що всемірно зміцнює економічну базу соціальної сфери суспільства;
- розширення можливостей людей здійснювати свій вибір у політичній, соціальній і економічній сферах, причому особливої уваги потребують ті групи населення, чії можливості були з різних причин обмеженими (наприклад, жінки).

ТЕСТИ

1. Індекс людського розвитку (ІЛР) – показник, запропонований ООН як інтегрована оцінка рівня цивілізованості країни враховує:

- A. тривалість життя населення; рівень освіти; обсяг ВВП на душу населення;
- B. економічні показники країни;

- C. досягнення населення;
- D. якісні характеристики людини.

2. На якому рівні управління економікою здійснюється дослідження товарних ринків, галузей економіки та регіонів?

- A. на мезорівні;
- B. на мікрорівні;
- C. на макрорівні;
- D. на мегарівні.

3. Комплекс економічних, організаційно-правових та інших заходів держави, спрямованих на впровадження результатів науково-технічного прогресу у виробництво, стимулювання і підтримку інноваційних процесів в економіці – це:

- A. інноваційна політика держави;
- B. державне регулювання економіки;
- C. науково-технічна революція;
- D. інноваційні програми.

4. Система освіти, бібліотеки, музеї, автомобільні дороги, пожежна охорона – це:

- A. квазісуспільні товари і блага;
- B. суспільні товари і блага;
- C. міжгалузеві народногосподарські комплекси;
- D. види діяльності.

5. Безперервний розвиток науки і техніки, обумовлений потребами виробництва, зростанням та ускладненням суспільних потреб, це характеристика:

- A. науково-технічного прогресу;
- B. науково-технічної революції;
- C. інноваційного процесу;
- D. науково-технічного потенціалу країни.

6. Довільне, необґрунтоване, невиправдане обмеження прав і можливостей людей (як жінок, так і чоловіків) залежно від їх статі, що зменшує для них можливості у трудовій та соціальній сферах:

- A. гендерна дискримінація;
- B. ідеал соціальної політики країни;
- C. принципи державного управління;
- D. соціальні норми і нормативи.

7. Комплекс економічних, організаційно-правових та інших заходів держави, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату, структурну перебудову, підвищення ефективності національної економіки – це:

- A. державна інвестиційна політика;
- B. державна інноваційна політика;
- C. державна конкурентна політика;
- D. державна підприємницька політика.

8. Інвестиційний клімат території - це:

- A. інтегральний показник її інвестиційної привабливості;
- B. показник загального стану інвестиційної атмосфери на території, оцінюваний разом з показниками інвестиційного потенціалу і інвестиційного ризику;

- C. показник інвестиційного потенціалу за винятком показника інвестиційного ризику;
- D. сума показників інвестиційного потенціалу інвестиційного ризику.

9. Що не є основним об'єктом соціальної політики:

- A. майнові відносини населення;
- B. ринок праці та зайнятість населення;
- C. трудові відносини;
- D. оплата праці та доходи населення.

10. Регіональна політика держави – це:

- A. сфера діяльності держави щодо управління політичним, економічним та соціальним розвитком окремих територій країни виходячи із загальнодержавних інтересів, а також соціально-економічна політика окремих регіонів, спрямована на реалізацію певних цілей і завдань, виходячи із внутрішніх потреб і наявних ресурсів;
- B. низова економічно і фінансово самодостатня адміністративна територіальна одиниця;
- C. гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів чи посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах чинного законодавства України;
- D. комплекс заходів місцевих органів державної влади та управління, щодо вирішення найбільш актуальних проблем соціально-економічного розвитку регіону.

Тема 5 Соціалізація економіки: чинники, інституціональні форми та інструменти

1. Держава в системі суспільних відносин.
 2. Інституційне середовище в трансформаційній економіці.
- Соціалізація економіки в ринковій трансформації

1). Держава як інституція. Держава як соціально-економічна інституція виникла приблизно у IV – III тис. до н. е. з розвитком землеробства та переходом до продуктивної економіки.

– Загальними передумовами державотворення були об'єктивні зміни матеріальних умов життя людей, необхідність забезпечення виробничих та організаційно-трудова функцій населення. Це свідчить про органічний зв'язок виробничої та державної організації життя суспільства.

– Держава є передусім політичним регуляторним механізмом. Він пройшов тривалий шлях набуття досвіду демократії, втілення у форми державної організації культури та традицій населення певної країни.

– **Держава** – це особлива, універсальна інституція, що має публічну, державну владу та спеціалізований апарат регулювання суспільних відносин.

2). Економічні функції держави в період трансформації. Головне завдання держави полягає в поєднанні інтересів суспільства, колективів та особи, забезпеченні регулювання при збереженні саморегулювання та саморозвитку суспільства. Реалізацію цієї функції держава здійснює передусім через створення «правил гри» в системі економічних відносин.

До основних **функцій держави в період трансформації** соціально-економічних відносин слід віднести:

а) захист прав власності, а саме тих, що сприяють ефективному використанню ресурсів;

б) розвитк ринкової інформаційної інфраструктури, що дозволяє учасникам економічної діяльності обмінюватися інформацією з мінімальними витратами та спотвореннями;

в) розробка і удосконалення стандартів вимірювання якості товарів та надаваних послуг;

г) розвиток інфраструктури, що сприяє з мінімальними витратами фізичному руху товарів і послуг;

д) правоохоронну діяльність і виконання ролі третьої сторони в конфліктах між суб'єктами економічної діяльності;

е) виробництво суспільних благ.

3). Теоретичні моделі держави. Глобальною метою державного регулювання є досягнення економічної і соціальної стабільності, розвиток економічної системи у відповідності до стратегічних цілей еволюції суспільства, її адаптація до умов, що трансформуються.

Система господарського управління включає такі сектори:

- нефінансових корпорацій;
- фінансових корпорацій;
- загального державного управління;
- домашніх господарств;
- некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства.

Напрями соціалізації економіки:

- розвиток інтелектуальних можливостей та інтелектуального капіталу працівників відповідно до нових потреб та вимог суспільного виробництва;
- якісна трансформація системи інститутів, які забезпечують взаємозв'язок основних суб'єктів господарювання в усіх сферах економічного життя і, відповідно, зміна місця та ролі працівника у системі прийняття рішень через інститути соціального партнерства, соціальної відповідальності, соціальної конкуренції;
- соціальна орієнтація економічних основ та матеріальних стандартів існування працівника, що виражається у збільшенні частки сукупного працівника у національному доході, отже, змінах у розподілі, організації оплати праці, обсязі фонду споживання;
- соціальна орієнтація ринкового законодавства;
- поява та розвиток середнього класу, його структури, якості, ваги в економічному та політичному середовищі, у системі відносин власності.

ТЕСТИ

1. Безперервний розвиток науки і техніки, обумовлений потребами виробництва, зростанням та ускладненням суспільних потреб, це характеристика:

- A. науково-технічного прогресу;
- B. науково-технічної революції;
- C. інноваційного процесу;
- D. науково-технічного потенціалу країни.

2. Довільне, необґрунтоване, невиправдане обмеження прав і можливостей людей (як жінок, так і чоловіків) залежно від їх статі, що зменшує для них можливості у трудовій та соціальній сферах:

- A. гендерна дискримінація;
- B. ідеал соціальної політики країни;
- C. принципи державного управління;
- D. соціальні норми і нормативи.

3. Комплекс економічних, організаційно-правових та інших заходів держави, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату, структурну перебудову, підвищення ефективності національної економіки – це:

- A. державна інвестиційна політика;
- B. державна інноваційна політика;
- C. державна конкурентна політика;

D. державна підприємницька політика.

4. Інвестиційний клімат території - це:

A. інтегральний показник її інвестиційної привабливості;

B. показник загального стану інвестиційної атмосфери на території, оцінюваний разом з показниками інвестиційного потенціалу і інвестиційного ризику;

C. показник інвестиційного потенціалу за винятком показника інвестиційного ризику;

D. сума показників інвестиційного потенціалу інвестиційного ризику.

5. Що не є основним об'єктом соціальної політики:

A. майнові відносини населення;

B. ринок праці та зайнятість населення;

C. трудові відносини;

D. оплата праці та доходи населення.

6. Регіональна політика держави – це:

A. сфера діяльності держави щодо управління політичним, економічним та соціальним розвитком окремих територій країни виходячи із загальнодержавних інтересів, а також соціально-економічна політика окремих регіонів, спрямована на реалізацію певних цілей і завдань, виходячи із внутрішніх потреб і наявних ресурсів;

B. низова економічно і фінансово самодостатня адміністративна територіальна одиниця;

C. гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів чи посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах чинного законодавства України;

D. комплекс заходів місцевих органів державної влади та управління, щодо вирішення найбільш актуальних проблем соціально-економічного розвитку регіону.

7. Які є типи державної екологічної політики в країнах:

A. пасивна та активна;

B. перший – модернізація та вдосконалення існуючої системи управління; другий – створення принципово нової системи управління й регулювання у сфері природокористування та природоохорони, яка б повною мірою включала й ринкові механізми;

C. задіяння регуляційних інструментів, не регуляційних засобів, асоційованих засобів;

D. стандартизація та нормування.

8. Нормативи, які регулюють відносини суспільства з навколишнім середовищем: норми викиду шкідливих речовин у повітря чи водойми, рівень радіаційного забруднення – це:

A. екологічні стандарти;

B. екологічна політика;

C. екологічне регулювання;

D. екологія.

9. Сукупність допоміжних видів діяльності, що забезпечують ефективне функціонування головних об'єктів ринкової економіки держави та їх єдність у визначеному реальному ринковому просторі – це:

A. інфраструктура національної економіки;

B. країна;

- C. певний ринок;
- D. галузь національного господарства.

10. Область, район, частина країни, що відрізняється від інших територіальних одиниць сукупністю природних чи інших ознак, що історично склалися, що нерідко сполучаються з особливостями національного складу населення:

- A. регіон;
- B. об'єднання;
- C. асоціація;
- D. конгломерат.

Тема 6 Індекс людського розвитку

1. Вибір і кількісне представлення основних вимірів людського розвитку.
2. Методика розрахунку Індексу людського розвитку та його складових.
3. Національна методика побудови індексу людського розвитку.
4. Система показників людського розвитку регіонів.

Українська національна методика побудови індексу людського розвитку являє собою таку трирівневу систему:

1. Верхній щабель – це інтегральний регіональний індекс людського розвитку (РІЛР).
2. Другий щабель – загальні індикатори розвитку дев'яти основних аспектів людського розвитку: рівня освіти населення; умов проживання населення; матеріального добробуту населення; стану та охорони здоров'я; екологічної ситуації; соціального середовища; демографічного розвитку; розвитку ринку праці; фінансування людського розвитку.
3. Третій щабель – характеристика кожного з аспектів людського розвитку регіонів України, що забезпечується використанням 94-х первинних складових 9-ти загальних індикаторів.

Система показників, що характеризують людський (соціальний) розвиток регіонів за національною методикою розрахунку РІЛР, включає наступні блоки:

До даного блоку включені показники охоплення всіма рівнями освіти, які характеризують рівність здобуття освіти кожної з вікових груп:

- охоплення дітей дошкільними закладами;
- охоплення дітей початковою освітою;
- охоплення дітей та підлітків базовою середньою освітою;
- охоплення дітей та підлітків повною середньою освітою;
- чисельність студентів ВУЗів I–II рівня акредитації, на 10 тис. осіб;
- чисельність студентів ВУЗів III–IV рівня акредитації, на 10 тис. осіб;
- середня тривалість навчання;
- частка осіб із вищою освітою в населенні, старшому 25 років.

З вибраних показників найбільш вагомими визнані такі:

- щільність населення;
- рівень урбанізації, %;
- забезпеченість житлом, м²;
- частка населення, що проживає у містах з чисельністю понад 100 тис., %;
- питома вага житла з водогonom у містах/селах, %;
- питома вага житла з каналізацією у містах/селах, %;
- питома вага житла з центральним опаленням у містах/селах, %;
- питома вага житла з газом у містах/селах, %;
- щільність автомобільних доріг;
- кількість місць у санаторіях, в розрахунку на 10 тис. осіб;

- кількість лікарняних ліжок, в розрахунку на 10 тис. осіб;
- планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів, кількість відвідувань на 10 тис. осіб;

- кількість телефонів, в розрахунку на 100 сімей;
- обсяг місцевого телемовлення, годин на добу.

3. Матеріальний добробут населення.

З досліджених показників за допомогою факторного аналізу були відібрані такі:

- середня заробітна плата, грн.;
- середня пенсія, грн.;
- середні сукупні витрати в розрахунку на умовно дорослого, грн.;
- співвідношення сукупних витрат та доходів, %;
- рівень бідності, %;
- глибина бідності, %;
- коефіцієнт Джині;
- купівельна спроможність середньодушового доходу (кількість мінімальних споживчих кошиків, які можна придбати на цю суму за регіональними цінами);
- забезпеченість приватними автомобілями, кількість автомобілів у розрахунку на 100 сімей.

За результатами факторного аналізу найбільш вагомими виявились такі показники:

- питома вага потерпілих на виробництві в складі працюючих, %;
- середня тривалість перебування хворого у стаціонарі, днів;
- питома вага дітей до 2 років, охоплених щепленням проти дифтериту / коклюшу / поліомієліту / кору / туберкульозу, %;
- індекс умовного здоров'я населення регіону;
- забезпеченість населення лікарями, чисельність лікарів усіх спеціальностей у розрахунку на 10 тис. осіб;
- забезпеченість населення послугами швидкої медичної допомоги, кількість станцій швидкої медичної допомоги в розрахунку на 100 тис. осіб.

З первинно вибраних показників за допомогою факторного аналізу було сформовано перелік найбільш вагомих чинників регіональної екологічної ситуації:

- кількість промислових токсичних відходів у сховищах, тонн в розрахунку на 1000 км²;
- викиди сірки, кг сірчаного ангідриду в розрахунку на 1 км²;
- викиди азоту, кг окислів азоту в перерахунку на NO₂ на 1 км²;
- викиди свинцю, кг на 1000 км²;
- викиди шкідливих речовин від пересувних та стаціонарних джерел забруднення, кг на 1 км²;
- кількість важких металів у стічних водах, кг на 1 км²;
- питома вага скинутої неочищеної води в загальному її обсязі, %.

Результати обробки методом факторного аналізу дозволили виділити ті показники, що здійснюють найбільш помітний вплив на соціальне середовище в регіоні та міжрегіональну варіацію:

- коефіцієнт злочинності;
- питома вага тяжких злочинів у загальній кількості, %;
- кількість самогубств, у розрахунку на 100 тис. населення;
- кількість вперше встановлених діагнозів активного туберкульозу, у розрахунку на 100 тис. населення;
- кількість хворих, що взяті на облік з метою лікування й реабілітації від алкоголізму та алкогольних психозів, у розрахунку на 100 тис. населення;
- кількість хворих, що взяті на облік з метою лікування й реабілітації від розладів психіки внаслідок уживання наркотичних та інших психоактивних речовин, у розрахунку на 100 тис. населення;

- питома вага безробітних у міській місцевості, які не мають роботи більше 1 року, %;
- співвідношення розлучень та шлюбів, разів;
- питома вага народжених поза шлюбом, %;
- кількість ДТП, у розрахунку на 100 км доріг;
- заборгованість по виплаті заробітної плати, грн. у розрахунку на 1 працівника;
- заборгованість по пенсіях, грн. у розрахунку на 1 пенсіонера.

Серед показників демографічного розвитку за допомогою факторного аналізу найбільш вагомими показниками, що мають належний рівень регіональної варіації, визнані такі:

- коефіцієнт смертності немовлят, ‰;
- коефіцієнт перинатальної смертності, ‰;
- середня очікувана тривалість життя населення при народженні (без диференціації за статтю), років;
- середня очікувана тривалість життя населення при досягненні 15/45/65 років (без диференціації за статтю), років;
- коефіцієнт сальдо міграції;
- коефіцієнт інтенсивності міграції, ‰.

8. Розвиток регіональних ринків праці.

Найбільш вагомими з вибраних показників виявились такі:

- рівень економічної активності (міське населення), %;
- рівень безробіття за методологією МОП (міська місцевість), %;
- рівень зайнятості (міське населення), %;
- середня тривалість пошуку роботи (міське населення), місяців;
- питома вага працюючих в умовах неповного робочого дня (тижня) у загальній чисельності зайнятих, %;
- питома вага працівників, які перебували в адміністративних відпустках, в загальній чисельності зайнятих, %;
- частка працюючих в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, в загальній чисельності зайнятих, %;
- співвідношення рівнів зареєстрованого безробіття та визначеного за методологією МОП, коефіцієнт;
- плинність робочої сили, %.

ТЕСТИ

1. У чому полягає сутність закону прискореного розвитку людської цивілізації?

- A. у прискореному розвитку продуктивних сил;
- B. у скороченні періоду існування більш розвинутої суспільно-економічної формації;
- C. у прискореному розвитку технологічного способу виробництва;
- D. вірної відповіді не має.

2. Концепція людського розвитку розглядає розвиток людини як:

- A. основну мету і критерій суспільного прогресу;
- B. пріоритет господарювання;
- C. галузь економіки;
- D. регіональну специфіку.

3. Де передбачено способи оптимізації зв'язку між економічним зростанням і людським розвитком (нарошення інвестицій в освіту, охорону здоров'я, професійну

підготовку; справедливий розподіл доходу та багатства; досягнення ретельної збалансованості соціальних витрат; розширення можливостей людей):

- A. у концепції людського розвитку;
- B. у концепції сталого розвитку;
- C. у теорії людського капіталу;
- D. у теорії Герцберга.

4. Забезпечення випереджувальних заходів з недопущення зuboжіння, безробіття, втрати здоров'я тощо шляхом стимулювання розвитку людей, підвищення їхньої ролі в суспільстві, розширення вибору способу життя, можливостей прийняття рішень стосовно своєї долі, та водночас і посилення відповідальності за прийняте рішення і його виконання, а не постійне надання підтримки знедоленим людям – це:

- A. базовий принцип концепції людського розвитку;
- B. метод концепції людського розвитку;
- C. функція концепції людського розвитку;
- D. резюме концепції людського розвитку.

5. Використання трирівневої системи: верхній рівень (інтегральний регіональний індекс людського розвитку), другий рівень (загальні індикатори розвитку 9 основних аспектів людського розвитку), третій рівень (94 первинних складових) передбачається в:

- A. українській національній методиці побудови індексу людського розвитку;
- B. методиці побудови індексу людського розвитку ПРООН;
- C. у концепції сталого розвитку;
- D. у теорії людського капіталу.

6. Цілеспрямований процес набуття, розширення й оновлення знань, виховання та навчання в інтересах людини, суспільства, держави, що супроводжується констатацією досягнення громадянином установлених державою освітніх рівнів – це:

- A. освіта;
- B. перекваліфікація;
- C. підвищення кваліфікації;
- D. ротація.

7. Цілеспрямований процес навчання реальних та потенційних працівників професійним знанням і вмінням з метою набуття навичок, необхідних для виконання певних видів робіт, через різні форми одержання професійної освіти, включаючи як заклади професійної освіти різних рівнів, так і професійне навчання на виробництві – це:

- A. професійна підготовка;
- B. профорієнтація;
- C. маркетинг персоналу;
- D. соціологія праці.

8. Сукупність знань, умінь, здібностей і мотивацій населення України є вираженням:

- A. людського потенціалу;
- B. людського розвитку;
- C. людського капіталу;
- D. інвестування.

9. Реалізований людський потенціал, результат використання людського потенціалу для його носіїв, підприємств, економіки та суспільства в цілому – це:

- A. людський капітал;
- B. людський потенціал;
- C. зміст індексу людського розвитку;
- D. інтегральний регіональний індекс людського розвитку.

10. Комплексна соціально-економічна категорія, що відображує рівень розвитку фізичних, духовних і соціальних потреб, ступінь їх задоволення й умови у суспільстві для розвитку та задоволення цих потреб – це:

- A. рівень життя;
- B. стан людини;
- C. Закон України;
- D. людський розвиток.

«СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ»

Вивчення дисципліни дозволяє сформувати професійні компетенції:

Знання і розуміння:

- знання основ стратегічного управління в публічній сфері
- знання механізмів взаємодії та розподілу повноважень між різними рівнями управління
- основи методології досліджень у публічному управлінні
- розуміння змісту та логіки стратегічного планування в публічній сфері

Застосування знань і розуміння:

- здатність розробляти стратегічні плани у публічній сфері, визначати стратегічні цілі
- здатність аналізувати розвиток управлінських процесів у публічній сфері, ідентифікувати проблеми та обґрунтовувати необхідність їх вирішення, добирати для цього необхідну та релевантну кількісну і якісну інформацію, робити обґрунтовані та неупереджені висновки
- здатність виконувати управлінські функції, у тому числі керівника, у суб'єктах публічної сфери
- здатність організовувати та забезпечувати ефективну діяльність адміністрації суб'єкта публічної сфери
- здатність створювати та / або модернізувати систему управління публічною сферою (або її складовою чи об'єктом управління)
- здатність аналізувати та тестувати різноманітними методами рішення, що приймаються у публічній сфері

Формування суджень:

- здатність критично осмислювати проблемні питання стратегічного управління у публічній сфері
- здатність формулювати стратегічне бачення вирішення суспільних проблем розвитку
- уміння управляти різноманітними проектами, організовувати публічно-приватне партнерство при вирішенні проблем у публічній сфері
- уміння використовувати різноманітні моделі прийняття рішень у публічній сфері

Основна література

1. Дикань В. Л. Стратегічне управління [текст] : навч. посіб./ В. Л. Дикань, В. О. Зубенко, О. В. Маковоз, І. В. Токмакова, О. В. Шраменко – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 272 с.
2. Довгань Л. Є. Стратегічне управління. Навч. посіб. / Л. Є. Довгань, Ю. В. Каракай, Л. П. Артеменко. - 2-ге вид. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.
3. Кайлюк Є. М. Стратегічний менеджмент [текст] : навч. посіб. / Є. М. Кайлюк, В. М. Андреева, В. В. Гриненко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 279 с.
4. Корецький М. Х. Стратегічне управління. Навчальний посібник / М. Х. Корецький, А. О. Дегтяр, О. І. Даций. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 240 с.
5. Порохня В. М. Стратегічне управління: [навч. посіб.] / В. М. Порохня, Т. О. Безземельна, Т. А. Кравченко – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 224 с.
6. Чемерис А. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України. Практичний посібник / [Чемерис А.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 80 с.
7. Шершньова З .Є. Стратегічне управління: підручник / З .Є. Шершньова. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: КНЕУ, 2004 – 699 с.

Додаткова література

1. Ансофф И. Стратегическое управление [Текст] / И. Ансофф; сокр.пер. с англ. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.
2. Берданова О. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / О. Берданова, В. Вакуленко. – К.: ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.
3. Господарський кодекс України №436-IV від 16.01.2003 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Косянчук Т.Ф. Діагностика конкурентного потенціалу підприємства / Т. Ф. Косянчук // Наукові записки. Серія “Економіка”. – 2013. – Випуск 23. – С. 51-54.
5. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації. Затверджено наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 31.03.2016 № 79. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16>
6. Методичний посібник для розробників проектів інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад. — Київ : Мінрегіон, 2016. — 60 с.
7. Основи грантрайтингу та управління проектами в публічній сфері : метод. рек. для органів влади та недерж. орг-цій / Авт. кол.: В.В. Белявцева, А.І. Гнатенко, О.С. Зінченко та ін. ; за заг. ред. О.В Кулініча. — Харків : Золоті сторінки, 2017. — 148 с.
8. Осовська Г. В. Стратегічний менеджмент: теорія та практика : навч.посіб. / В. Осовська Г. О. Л. Фіщук, В. І. Жалінська. – Київ : Кондор, 2011. – 196 с.
9. Софій О. Державний фонд регіонального розвитку: механізм / процедури підготовки та відбору проектів регіонального розвитку / О. Софій. — Львів : Європейський діалог, 2015. — 53 с.
10. Стратегічне програмно-цільове планування процесів соціально-економічного розвитку України :наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : Євроатлантикінформ, 2006.
11. Стратегічне управління корпораціями [Текст] : навч. посіб. / О. М. Скібіцький, В. В. Матвеев, В. І. Щелкунов, С. М. Подреза. – К. : ЦУЛ, 2016. – 480 с.
12. Стратегічне управління підприємством: бізнес-курс : [навч. посіб.] / О. В. Востряков, О. М. Гребешкова. – К.: КНЕУ, 2012.

13. Тарнавська Н. Стратегічний менеджмент : практикум / Н. Тарнавська, О. Напора. – Тернопіль : Карт-бланш; Київ : Кондор, 2011. – 288 с.
14. Управління змінами в публічному адмініструванні : навч. посіб. / Ю. П. Шаров, І. А. Чикаренко, Т. В. Маматова [та ін.]; за наук. ред. Ю. П. Шарова. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2012. – 148 с.
15. Череп А. В. Стратегічне планування і управління : навч. посіб. / А. В. Череп, А. В. Сучков. – Київ : Кондор, 2011. – 334 с.

ТЕМА 1. Сутність і концепція розвитку стратегічного управління

- 1) Концептуальні підходи до управління
- 2) Переваги стратегічного підходу до управління
- 3) Складові системи стратегічного управління
- 4) Модель стратегічного управління
- 5) Школи стратегічного управління

Стратегічне управління - це реалізація концепції, в якій поєднуються цільовий, системний, ситуаційний та інтегральний підходи до діяльності підприємства, що дає змогу встановлювати цілі розвитку (див. розд. 6 і 7), порівнювати їх з наявними можливостями (потенціалом — див. розд. 3) підприємства та приводити їх у відповідність з останніми, розробляючи та реалізуючи систему стратегій («стратегічний набір» — див. розд. 8).

Концепція стратегічного управління, яку покладено в основу стратегічного мислення, має такі характерні особливості:

1. Базується на певному поєднанні теорій менеджменту стосовно діяльності підприємства; підприємство при цьому розглядається як відкрита соціально-економічна та матеріально-речовинна система.
2. Орієнтує на вивчення умов, в яких функціонує підприємство.
3. Концентрує увагу на необхідності збору та застосування баз стратегічної інформації.
4. Допомогає прогнозувати наслідки рішень, що приймаються, впливаючи на ситуацію відповідним розподілом ресурсів, встановленням ефективних зв'язків та формуванням стратегічної поведінки персоналу.
5. Передбачає застосування певних інструментів і методів розвитку підприємств.
6. Створює передумови для створення такої системи управління, яка дає змогу функціонувати організації у стратегічному режимі, що, у свою чергу, забезпечує її існування в довгостроковій перспективі.

Стратегічне управління - багатоплановий, формально-поведінковий управлінський процес, який допомагає формулювати та виконувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин між організацією (включаючи її окремі частини) та зовнішнім середовищем, а також досягненню визначених цілей.

Стратегічне управління дає більш чи менш конкретне уявлення про те, якою повинна бути організація в майбутньому: в якому оточенні їй необхідно буде працювати, яку позицію займати на ринку, які мати конкурентні переваги, які зміни слід здійснити в організації.

Стратегічне управління дозволяє досягти таких *основних результатів*:

1. Створити системний потенціал для досягнення цілей підприємства. Цей потенціал складається: з фінансових, сировинних і людських ресурсів, що входять до підприємства; виробленої продукції (послуг), що затребуються ринком; сформованого позитивного іміджу підприємства.
2. Забезпечити чутливість підприємства до змін зовнішнього середовища та його відповідну адаптацію до цих змін.

Стратегічне управління такий вид управління підприємством, фірмою тощо, який базується на людському потенціалі як основі організації, орієнтує виробничу діяльність на

запити ринку, здійснює гнучке регулювання і своєчасні зміни в організації, що відповідають змінам навколишнього оточення і дозволяють отримати конкурентні переваги, що в сукупності допомагає організації вижити і досягти своєї мети в довготерміновій перспективі.

Мета стратегічного управління — це визначення місії, цілей та стратегій, розробка і забезпечення виконання системи планів як інструментів реалізації стратегічних орієнтирів з удосконалення підприємства та його окремих підсистем, що є основою для забезпечення його конкурентоспроможного існування в довгостроковій перспективі.

Об'єктом стратегічного управління виступають процеси планування, регулювання, координації, контролю в різноманітних організаціях, підприємствах, фірмах, установах тощо, та управління їх розвитком і функціонуванням.

Суб'єктом стратегічного управління виступає керівництво підприємства. Для стратегічного типу управління характерним є участь всього персоналу в обговоренні і опрацюванні стратегії.

Враховуючи напрями і результати аналізу об'єктів стратегічного управління, процесів, які визначають їх функціонування, і суперечностей, які є джерелом розвитку, можна сформулювати базові *принципи стратегічного управління підприємством*.

- Принцип рефлексії.
- Принцип самоорганізації.
- Принцип обмеженої раціональності.
- Принцип самовизначення.
- Принцип диверсифікації.
- Принцип резервування ресурсів.
- Принцип безперервної адаптації.

ТЕСТИ

1. Термін «стратегія» походить з:

- А. військового лексикону;
- Б. політичної термінології;
- В. історичного характеру;
- Г. мистецького лексикону.

2. Вперше термін «стратегія» у сфері економіки підприємства у 1962 році використав:

- А. П. Хейне;
- Б. Б. Олін;
- В. А. Чендлер;
- Г. це їх спільне напрацювання.

3. Стратегічне управління - це:

А. комплекс процесів та способів розробки й реалізації стратегії розвитку підприємства;

- Б. втілення системного підходу до управління;
- В. система принципів, завдань і методів для досягнення поставленої мети;
- Г. реалізація концепції, в якій поєднуються цільовий, системний, ситуаційний та інтегральний підходи до діяльності підприємства, що дає змогу встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями підприємства та приводити їх у відповідність з останніми, розробляючи та реалізуючи систему стратегій

Д. комплекс дій і рішень, необхідних для здійснення місії підприємства.

4. Яку основну концепцію стратегії можна виокремити?

- А. ліберальну;
- Б. філософську;
- В. організаційно-управлінську;

Г. правильні відповіді у варіантах Б і В.

Д. правильні відповіді у варіантах А і Б.

5. Фактор, що найбільш суттєво впливає на зміст стратегії у ринковій економіці:

А. вплив і бажання держави;

Б. міжнародні відносини;

В. потреби клієнтів;

Г. протестні настрої суспільства.

6. Мета планування на підприємстві:

А. забезпечення перспективами роботи всіх членів колективу;

Б. забезпечення нововведень та змін в достатньому обсязі;

В. отримання вигідних контрактів від держави;

Г. нарощування обсягів продукції

7. Яка теорія управління підприємством найбільш відповідає сучасній комерційній діяльності фірм ?

А. товарна орієнтація;

Б. збутова орієнтація;

В. ринкова орієнтація;

Г. стратегічне планування.

8. Концепція стратегічного управління лежить в основі:

А. стратегічного мислення;

Б. соціальної політики;

В. балансових розрахунків;

Г. інвестиційної діяльності.

9. Реалізація концепції стратегічного управління підприємством можлива, якщо:

А. реалізується політика економічного зростання;

Б. ефективно працюють інституційні структури держави;

В. достатнє забезпечення ресурсами;

Г. підприємство стратегічно орієнтоване.

10. Стратегія компанії включає в себе наступну основну складову:

А. ефективну корпоративну політику, націлену на виживання;

Б. продумані цілеспрямовані дії;

В. реакцію на непередбачуваний розвиток подій;

Г. правильні відповіді у варіантах Б і В.

Д. правильні відповіді у варіантах А і Б.

ТЕМА 2. Основні моделі та методи прийняття стратегічних рішень

1) Моделі прийняття стратегічних рішень.

2) Методи прийняття стратегічних рішень

На практиці використовуються моделі прийняття стратегічних рішень, основними з яких є: 1. Аналіз господарського і продуктового портфеля; 2. Ситуаційний аналіз; 3. Матриця Ансоффа; 4. Матриця конкуренції М.Портера; 5. PIMS - аналіз; 6. GAP - аналіз; 7. ABC - аналіз; 8. Маржинальний аналіз.

Прийняття стратегічних управлінських рішень неможна уявити без проведення стратегічного аналізу, який розглядається як виконання відповідної функції управління, орієнтованої на перспективу і такої, що має високий рівень невизначеності та як дослідження економічної системи за параметрами, які визначають її майбутній стан.

Стратегічний аналіз – це комплексний аналіз позитивних і негативних факторів, які можуть впливати на економічне становище підприємства у майбутньому, а також шляхів досягнення стратегічних цілей підприємства. За допомогою стратегічного аналізу розробляється комплексний стратегічний план розвитку підприємства.

Метод стратегічного аналізу ґрунтується на певній сукупності загальнонаукових і власних (прикладних) методів та прийомів дослідження.

Загальнонаукові методи і прийоми є універсальними і можуть застосовуватися у будь-якій сфері економіки, техніки, мистецтва. До методів і прийомів цієї групи належать індукція, дедукція, аналіз, синтез, порівняння, аналогія, спостереження, моделювання, абстрагування, конкретизація, оцінка, класифікація та ін.

Окрім загальнонаукових методів, в процесі проведення стратегічного аналізу, виникає потреба застосування різних прикладних методів і прийомів, які залежно від об'єктів дослідження можна об'єднати у сім груп. Кожен вид стратегічного аналізу охоплює кілька прикладних методів і прийомів:

1) стратегічний аналіз макрооточення підприємства: аналіз інформаційних оглядів, проектів, звітів, статистичних довідок; кабінетні дослідження, різноманітні методи сегментації, збирання даних, аналізу і статистичної оцінки; економетричне моделювання; PEST-аналіз;

2) стратегічний аналіз безпосереднього оточення (галузі і конкуренції): аналіз життєвого циклу галузі: аналіз вхідних і вихідних бар'єрів галузі; бенчмаркінг; кластерний аналіз; метод сценаріїв; імітаційне моделювання; методи експертних оцінок (Дельфі, мозкового штурму та ін.);

3) стратегічний аналіз підприємства: аналіз основних компетенцій і основних можливостей; аналіз вектора зростання; ЕТОР-аналіз (аналіз загроз зовнішнього оточення і профілю можливостей); SWOT-аналіз (аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз); SPACE-аналіз (оцінка стратегічної позиції і дій); матриця BCO (матриця "Зростання / Частка", розроблена Бостонською консалтинговою групою); матриця GE/McKinsey (матриця "Привабливість галузі / Позиція в конкуренції"); матриця Shell/DPM (матриця спрямованої політики, розроблена компанією Shell), PIMS-аналіз (аналіз впливу ринкової стратегії на прибутки); аналіз життєвого циклу підприємства; аналіз часових рядів, екстраполяція тенденцій; аналіз вразливості підприємства; порівняльний аналіз "цілі – план – факт – оптимізація – відхилення"; причинно-наслідковий аналіз;

4) стратегічний аналіз: аналіз життєвого циклу продукту і стратегії маркетингу; життєвого циклу продукту і фінансової ситуації; життєвого циклу продукту і конкуренції; життєвого циклу продукту і менеджменту; життєвого циклу продукту і факторів продуктивності; впливу зацікавлених сторін;

5) стратегічний фінансовий аналіз: підготовка проєктованих фінансових звітів; прогнозування за методом процента від продажу; стратегічна оцінка фінансових результатів і фінансових потреб; розрахунок фінансових коефіцієнтів; діагностика (прогнозування) банкрутства;

6) стратегічний інвестиційний аналіз: чиста приведена вартість; методи формування господарського портфеля; методи варіантного аналізу; аналіз ризиків;

7) аналіз стратегії та прийняття стратегічних рішень: матриця вибору головної стратегії; аналіз ключових факторів успіху; методи імітаційного моделювання; теорія ігор; теорія масового обслуговування; методи сітьового аналізу; методи експертних оцінок; підготовка стратегічного плану.

ТЕСТИ

1. Що означає місія для підприємства?

- А. підсумок діяльності у певному періоді;
- Б. річний звіт про економічні результати;
- В. мета існування підприємства;
- Г. директива керівних органів.

2. Під час формування місії намагаються:

- А. надати перевагу кредо перед образом;
- Б. надати перевагу образу перед кредо;

- В. розділити кредо та образ;
- Г. поєднати образ і кредо підприємства.

3. Множина цілей потребує:

- А. виділення головних цілей підприємства;
- Б. їх класифікації;
- В. розділення цілей на головні та допоміжні;
- Г. отримання однієї головної цілі.

4. Місія передбачає формування:

- А. фінансових цілей;
- Б. виробничих цілей;
- В. стратегічних цілей;
- Г. правильні відповіді у варіантах А і В.

5. Основні вимоги до цілей:

- А. їх підпорядкування довгостроковому плану;
- Б. їх підпорядкування довгостроковому прогнозу;
- В. врахування досвіду інших країн;
- Г. конкретність, досяжність, гнучкість, орієнтованість у часі.

6. Стрижень господарської діяльності підприємства – це:

- А. бізнес-план підприємства;
- Б. результат визначення цілей;
- В. корпоративна стратегія;
- Г. конкурентоспроможність на внутрішньому ринку.

ТЕМА 3. Стратегічний аналіз і прогнозування розвитку середовища організацій публічної сфери

- 1) Середовище як об'єкт стратегічного аналізу
- 2) Чинники макросередовища та мікросередовища
- 3) Внутрішнє середовище
- 4) Зміст стратегічного аналізу середовища
- 5) Аналіз можливостей і загроз

Стратегічний аналіз – це комплексне дослідження позитивних і негативних факторів, які можуть вплинути на економічне середовище організації, а також шляхів досягнення стратегічних цілей організації. За допомогою стратегічного аналізу готується комплексний стратегічний план розвитку організації, здійснюється науково-обґрунтована всебічна і своєчасна підтримка, прийняття стратегічних управлінських рішень.

Стратегічні управлінські рішення характеризуються такими *ознаками*:

- 1) орієнтація на майбутнє;
- 2) високий рівень невизначеності;
- 3) глобальний характер і важливість наслідків стратегічних рішень для підприємства.

Метою стратегічного аналізу є змістовий і в певній мірі формальний опис об'єктів дослідження, виявлення тенденцій, особливостей можливих напрямів його розвитку.

Предметом стратегічного аналізу є концептуальні напрями функціонування і розвитку організації, її організаційні, економічні та інформаційні ресурси та можливості, які розглядаються з погляду нарощування стратегічного потенціалу та зміцнення її позицій на ринку в довгостроковому аспекті.

Стратегічний аналіз як функція стратегічного управління повинен підготувати множину альтернатив для прийняття рішення. У більшості випадків стратегічний аналіз зосереджується на вирішенні трьох основних питань важливих для будь-якого підприємства в будь-якій ситуації:

1. у якому становищі перебуває організація зараз;

2. в якому становищі вона повинно бути через певний проміжок часу;
3. які існують шляхи досягнення багатого становища і якими способами його можна досягнути.

Виходячи з цього можна зробити висновок про основи методології стратегічного аналізу, який повинен бути озброєний такими прийомами:

- прийом оцінки поточного становища організації;
- прийом прогнозування і планування показників діяльності організації;
- прийом альтернативного аналізу для підготовки рішень.

Стратегічний аналіз тісно пов'язаний з життєвим циклом стратегії, а його етапи утворюють замкнутий контур.

Етапи стратегічного аналізу: 1 –аналіз дії; 2 – аналіз можливостей; 3 –аналіз виконання; 4 –аналіз модернізації; 5 –аналіз досвіду.

I етапом цього процесу є аналіз дії нової стратегії. Потрібно оцінити життєздатність і обґрунтованість дії, визначити різноманітні наслідки (можливості) і попередньо проаналізувати їх (II); пересвідчитись у реальності виконання стратегій за умови виникнення можливих перешкод, обмежень (III); розробити план модернізації стратегії у нестабільному ринковому середовищі (IV); здійснити остаточну оцінку враховуючи результати не лише віртуального моделювання стратегії, але й досвід реалізації попередніх стратегій (V) і перейти до аналізу нової стратегії, ідея якої може виникнути у цей час.

Отже, стратегічний аналіз – це дослідний процес, який ніколи не припиняється.

Результатом стратегічного аналізу стає система моделі об'єкта та його оточення. Система моделі –це результат стратегічного аналізу, складається за допомогою дослідження як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства, при цьому відбувається поділ стратегічного аналізу на дві частини:

- 1) аналіз зовнішнього середовища – це комплексне дослідження з метою оцінки оптимальної економічної стратегії на основі вибору серед можливих альтернатив;
- 2) стратегічний аналіз внутрішнього середовища – як процес комплексного дослідження внутрішніх ресурсів та резервів з метою системної оцінки його реальних і потенційних можливостей.

У практичній діяльності розрізняють прогноз і прогнозування. *Прогноз* - оцінка майбутньої діяльності, а *прогнозування* - це вид передбачення, оскільки ті, хто цим займається, отримують інформацію про майбутнє.

У системі управління соціально-економічними процесами суспільства, регулюванні підсумків та динаміки його розвитку, у забезпеченні нормального функціонування комерційних організацій особливе місце посідає *прогнозування*.

Прогнозування - це найважливіша процедура стратегічного планування розвитку національної економіки в цілому, її окремих ланок і структурних елементів. Суть стратегічного прогнозування полягає в розробці довготермінових та середньо термінових прогнозів щодо економіки підприємства в цілому та його структурних підрозділів.

Під *стратегічним прогнозом* слід розуміти емпіричне або науково обґрунтоване судження про можливі стани об'єкта прогнозування в майбутньому, альтернативні шляхи і терміни досягнення цих станів.

Стратегічне прогнозування виступає як важлива зв'язуюча ланка між теорією та практикою регулювання діяльності організації. Воно виконує дві головні функції. Перша з них - передбачення (опису), друга, безпосередньо пов'язана з першою - розпоряджувальна, що сприяє оформленню прогнозу в план діяльності.

ТЕСТИ

1. Аналіз зовнішнього середовища є:

- а) змогою посилення конкурентних переваг підприємства;
- б) політичною складовою стратегії підприємства;

- в) передумовою формування стратегії діяльності підприємства;
- г) правильні відповіді у варіантах а) і б).
- д) правильні відповіді у варіантах в) і г).

2. Сукупність чинників зовнішнього середовища поділяють на:

- а) мікросередовище і макросередовище;
- б) сприятливі та шкідливі;
- в) стабільні та змінні;
- г) надійні та ненадійні.

3. Моніторинг зовнішнього середовища – це:

- а) аналіз етапів розвитку підприємства;
- б) контроль за виконанням бізнес-плану;
- в) відстеження інформації про стан зовнішнього середовища;
- г) методологія вивчення зовнішнього середовища.

4. Мета аналізу внутрішнього середовища:

- а) поглиблення конкурентних переваг;
- б) виявлення слабких сторін;
- в) врахування результатів дослідження при перегляді стратегії діяльності;
- г) правильні відповіді у варіантах б) і в).
- д) правильні відповіді у варіантах а) і б).

5. Довів, що стан конкуренції в галузі можна охарактеризувати п'ятьма конкурентними силами:

- а) Кейнс Дж.М.;
- б) Мазенцев К.;
- в) Портер М.;
- г) Олін Б.

6. Основною метою проведення стратегічного аналізу є...

- а) вивчення та прогнозування стану економіки в цілому;
- б) дослідження стадії циклу, на якому перебуває економіка;
- в) аналіз передумов прийняття рішення про вибір ринків;
- г) встановлення негативних і позитивних впливів окремих ключових факторів середовища на майбутню діяльність підприємства.

7. До найбільш розповсюджених методів проведення стратегічної оцінки середовища відносять...

- а) SWOT-аналіз;
- б) бальний метод аналізу впливів;
- в) немає правильних відповідей;
- г) всі наведені вище відповіді правильні.

8. Для комплексного аналізу середовища використовують...

- а) SWOT-аналіз;
- б) бальний метод аналізу впливів;
- в) технічний аналіз;
- г) кореляційний аналіз.

9. Від перших букв англійських слів strength – сила, weak – слабкість, opportunity – можливість, threat – загроза походить назва методу...

- а) SHELL/DPM;
- б) ADL;
- в) SPACE;
- г) SWOT.

10. В основі методу SWOT - аналізу лежить...

- а) регресійне рівняння;
- б) матриця;
- в) кореляційний аналіз;

г) факторний аналіз.

11. Відповідність і достатність стратегічних можливостей для розробки й реалізації стратегії, що зміцнює її конкурентну позицію – це...

- а) стратегічний потенціал підприємства;
- б) конкурентоспроможність підприємства;
- в) SWOT-аналіз;
- г) потенціал підприємства

12. Аналіз внутрішнього середовища вимагає використання...

- а) програмно-цільового підходу;
- б) структурного підходу;
- в) аналітичного підходу;
- г) системного підходу.

13. Перше питання аналізу внутрішнього середовища – це...

- а) питання структуризації його факторів, підсистем тощо;
- б) процес визначення місії;
- в) визначення сфери діяльності;
- г) управління персоналом.

ТЕМА 4. Стратегії та «стратегічний набір» в управлінні

- 1) Сутність стратегії
- 2) «Стратегічний набір»
- 3) Загальні та загальноконкурентні стратегії
- 4) Ресурсні стратегії
- 5) Функціональні стратегії
- б) Комплексні стратегії

Стратегія – це специфічний управлінський план дій, спрямованих на досягнення встановлених цілей. Вона визначає, як організація функціонуватиме та розвиватиметься зараз та у перспективі, а також яких підприємницьких, конкурентних і функціональних заходів і дій буде вжито для того, щоб організація досягла бажаного стану.

Стратегічний набір – це система стратегій різного типу, що їх розробляє підприємство на певний відрізок часу, яка відбиває специфіку функціонування та розвитку підприємства, а також рівень його претендування на місце й роль у зовнішньому середовищі.

Теорія та практика стратегічного управління довели необхідність побудови обґрунтованого «стратегічного набору», що може бути досягнє ним за умови виконання певних вимог.

Вимоги до стратегічного набору:

- орієнтація на досягнення реальних взаємопов'язаних цілей (виходячи з того, що стратегія – це спосіб досягнення цілі);
- ясність змісту та розуміння необхідності застосування певного набору (системи) стратегій;
- ієрархічний характер, оскільки можна виокремити загальну стратегію, продуктово-товарні стратегії окремих підрозділів, основні та забезпечуючі стратегії (ресурсні та функціональні) для кожного зі скалярних ланцюгів прийняття рішень;
- орієнтація на можливість деякої компенсації взаємопов'язаних стратегій одна одною, що обумовлене різними можливостями (наявністю певних обмежень) їх застосування на окремих проміжках часу;
- надійність, що передбачає його всебічну обґрунтованість, зваженість;
- відображення господарських процесів у їхній сукупності та взаємозв'язку;
- гнучкість і динамічність стратегічного набору, тобто врахування змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі, що відбувається в змінах у пріоритетах і змісті

окремих стратегій, а також, у разі потреби, переході на резервні стратегії;

– баланс рівноваги між прибутковими та витратними стратегіями, основними та компенсаційними, резервними.

Для використання переваг від наявності «стратегічного набору» він має гнучко змінюватися у відповідних своїх складових при зміні умов функціонування в публічній сфері (рис. 4.1).

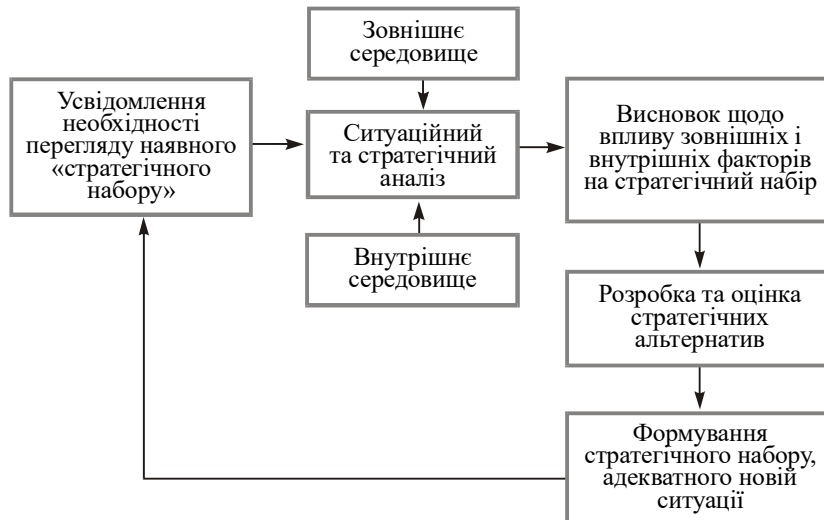

Рис. 4.1. Коригування стратегічного набору

Процес побудови стратегічного набору – це діяльність, яка здійснюється на всіх рівнях управлінської ієрархії.

Для досягнення стратегічних цілей уся організація має діяти стратегічно, розробляючи стратегії різного типу. Існують такі групи стратегій, які складають «стратегічний набір»:

- загальні для всієї конкретної публічної сфери в цілому;
- загальні конкурентні за окремими напрямками адміністрування;
- функціональні для кожної з функціональних підсистем;
- ресурсні для забезпечення досягнення стратегічних орієнтирів загального, функціонального типів стратегій.

Загальні стратегії – основний управлінський «план гри», спрямований на налагодження функціонування та розвитку її у довгостроковій перспективі, шляхом виконання ресурсних та функціональних стратегій, необхідних для заповнення «стратегічної прогалини» та досягнення стратегічних цілей.

ТЕСТИ

1. Термін «стратегія» походить з:

- а) військового лексикону;
- б) політичної термінології;
- в) історичного характеру;
- г) мистецького лексикону.

2. Вперше термін «стратегія» у сфері економіки підприємства у 1962 році використав:

- а) П. Хейне;
- б) Б. Олін;
- в) А. Чендлер;
- г) це їх спільне напрацювання.

4. Яку основну концепцію стратегії можна виокремити?

- а) ліберальну;
- б) філософську;
- в) організаційно-управлінську;
- г) правильні відповіді у варіантах б) і в).
- д) правильні відповіді у варіантах а) і б).

3. Фактор, що найбільш суттєво впливає на зміст стратегії у ринковій економіці:

- а) вплив і бажання держави;
- б) міжнародні відносини;
- в) потреби клієнтів;
- г) протестні настрої суспільства.

4. Мета планування на підприємстві:

- а) забезпечення перспективами роботи всіх членів колективу;
- б) забезпечення нововведень та змін в достатньому обсязі;
- в) отримання вигідних контрактів від держави;
- г) нарощування обсягів продукції

5. Стратегія компанії включає в себе наступну основну складову:

- а) ефективну корпоративну політику, націлену на виживання;
- б) продумані цілеспрямовані дії;
- в) реакцію на непередбачуваний розвиток подій;
- г) правильні відповіді у варіантах б) і в).
- д) правильні відповіді у варіантах а) і б).

6. Формулювання стратегії:

- а) вона задає напрямок розвитку, основні параметри, яких має досягти організація для її реалізації;
- б) потребує великих витрат і небажаний з точки зору негативних соціальних наслідків;
- в) система розподілу і поповнення ресурсів;
- г) дає визначення основних напрямків і шляхів досягнення цілей зміцнення, зростання та забезпечення виживання організації в довгостроковій перспективі на основі концентрації зусиль на певних пріоритетах;.

7. Реалізація ресурсних стратегій означає:

- а) формування нового або перетворення наявного виробничого потенціалу підприємства;
- б) розподіл робіт в організації між її частинами у такий спосіб, щоб кожна з них набула певної завершеності в межах одного підрозділу;
- в) правильна відповідь відсутня;
- г) всі відповіді правильні.

ТЕМА 5. Формування системи альтернативного стратегічного вибору

- 1) Поняття стратегічних альтернатив
- 2) Методи вибору стратегічних альтернатив
- 3) Експертні методи в стратегічному виборі

Сучасна концепція стратегічного управління розглядає стратегію не тільки як процес досягнення стратегічних цілей, але і як процес пошуку альтернативних шляхів досягнення цих цілей.

Питання, які потребують розробки різних варіантів вирішення стосуються напрямків вибору сфери діяльності, розвитку підприємства та його бізнесу, способів та форм організації бізнесу підприємства, взаємодії підприємства з іншими суб'єктами господарювання.

При такому підході альтернативність виступає як базовий принцип вибору стратегії, а сам процес формування конкретної стратегії зводиться до вибору однієї або декількох стратегічних альтернатив із певної їх множини.

Отже, на основі сформульованої місії та мети (цілей) підприємства, а також даних зовнішнього і внутрішнього аналізу, формулюються (розробляються) різноманітні можливі варіанти розвитку підприємства, тобто визначаються можливі шляхи досягнення цілей при реалізації виявлених можливостей.

Ці варіанти охоплюють різноманітні погляди на дане підприємство і утворюють стратегічні альтернативи його діяльності в майбутньому.

Стратегічні альтернативи — це набір різних варіантів стратегій, які дають змогу підприємству досягти цілей, в межах обраного напрямку й обмежень на використання ресурсів.

Загальний *алгоритм методики вироблення стратегії підприємства* такий:

1. Здійснюється діагностика і аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства.

2. Розробляються стратегічні альтернативи на основі конкретного виду моделі. Вибір типу моделі залежить від рівня агрегації і диверсифікації бізнесу підприємства.

3. Допрацьовуються і узгоджуються стратегічні альтернативи з цілями підприємства і обирається стратегія його розвитку.

До чинників, що впливають на вибір стратегії можна віднести наступні:

- 1) розмір підприємства;
- 2) диверсифікованість підприємства;
- 3) стан галузі і позиція на ній підприємства.

ТЕСТИ

1. Які з наступних чинників можуть впливати на вибір стратегії:

- 1) наявність фінансових ресурсів;
- 2) відношення вищого керівництва до ризику;
- 3) зобов'язання за попередніми стратегіями;
- 4) особисті симпатії і антипатії керівників;
- 5) всі перераховані чинники.

2. «Крива досвіду» характеризує:

а) зменшення витрат на виробництво одиниці продукції в залежності від зростання масштабів виробництва за рахунок економії на умовно-постійних витратах;

б) зменшення витрат на виробництво одиниці продукції в залежності від зростання обсягів виробництва на конкретному підприємстві;

в) вплив стажу роботи персоналу підприємства на продуктивність праці;

г) зростання прибутковості діяльності підприємства в залежності від виробничої потужності і наявності основних засобів.

3. Модель «Продукт — ринок» дає змогу оцінити:

а) прибутковість реалізації конкретного товару на певному ринку;

б) конкурентоспроможність товару;

в) потенційну ємність ринку;

г) ступінь ризику виробничо-господарської діяльності підприємства при реалізації конкретного товару на певному ринку.

4. За допомогою моделі ділового аналізу PIMS визначають:

а) вплив ринкової стратегії на прибуток підприємства;

б) залежність відносної долі ринку від якості продукції;

в) вплив фази життєвого циклу підприємства на вибір стратегії конкуренції.

5. Результатом портфельного аналізу виступає:

а) оцінка господарської діяльності підприємства з метою вибору напрямків вкладення

коштів в більш прибуткові (або перспективні) сфери;

б) оцінка фази життєвого циклу товару;

в) визначення резервів підвищення рівня розвитку стратегічного потенціалу підприємства;

г) формування конкурентної карти ринку.

6. Які показники застосовуються в стратегічному аналізі в матриці БКГ:

а) «привабливість» ринку; стратегічна позиція фірми на ринку;

б) обсяги продажів продукції; рентабельність активів;

в) темпи росту галузі; частка ринку.

7. Яку позицію згідно матриці БКГ займає підприємство, бізнес якого висококонкурентний, що займає велику частку на швидко зростаючому ринку:

а) «зірки»;

б) «важкі діти»;

в) «дійні корови»;

г) «собаки».

8. Стратегія відступу в матриці БКГ відповідає позиції:

а) «зірки»;

б) «важкі діти»;

в) «дійні корови»;

г) «собаки».

9. Яку стратегію згідно матриці БКГ застосовують до сильних

«зірок» і «важких дітей»:

а) збільшення частки ринку;

б) «збирання врожаю»;

в) ліквідація бізнесу.

10. За якими критеріями будується матриця в моделі МакКінсі:

а) темп зростання ринку;

б) конкурентоспроможність, конкурентна позиція;

в) стадії життєвого циклу;

г) відносна частка ринку;

д) привабливість галузі.

11. Для позиції підприємства «Переможець» у моделі GE/McKinsey характерні:

а) високий та середній рівень привабливості ринку та наявність сильних конкурентних переваг;

б) найвищий рівень привабливості ринку;

в) відсутність особливих якостей ринку та переваг підприємства.

12. Згідно моделі GE/McKinsey стратегію вибіркового інвестування в тільки дуже прибуткові та найменш ризиковані проекти обирають підприємства, які займають позиції:

а) «переможець»;

б) «переможений»;

в) «сумнівний бізнес»;

г) «середній бізнес».

13. В моделі ADL вибір стратегії відбувається в залежності від:

а) конкурентної позиції підприємства і фази життєвого циклу сектору ринку;

б) темпу росту і відносної долі ринку;

в) фази життєвого циклу підприємства і рентабельності діяльності.

14. Які стратегії може вибирати підприємство згідно моделі ADL, яке має домінуючу позицію і знаходиться у фазі спаду:

а) вихід з ринку;

б) утримання конкурентного середовища;

в) збільшення частки ринку.

15. Матриця Хофера-Шендела «Життєвий цикл галузі — конкурентна перевага підприємства» призначена для:

- а) оптимізації портфелю сфер бізнесу за параметром «стадія життєвого циклу галузі»;
- б) оцінки інтенсивності конкуренції в галузі;
- в) оптимізації виробничих витрат підприємства;
- г) визначення фази життєвого циклу підприємства залежно від рівня конкурентоспроможності продукції на ринку.

ТЕМА 6. Стратегічне планування в системі управління

- 1) Основні підходи до формулювання стратегій
- 2) Мета та принципи стратегічного планування
- 3) Бар'єри стратегічного планування та способи їх подолання.
- 4) Моделі стратегічного планування

Стратегічне планування - це систематизовані та більш-менш формалізовані зусилля усієї організації, спрямовані на розробку стратегій, оформлення їх у вигляді стратегічних планових документів різного типу, організацію виконання цих стратегічних планів, проектів і програм.

У свою чергу, розробка стратегічних планів як специфічний вид діяльності – це послідовний ітераційний процес, що складається з кількох взаємопов'язаних етапів:

- 1) визначення місії організації;
- 2) установа (коригування) цілей;
- 3) визначення стратегій («стратегічного набору») та заходів щодо їхньої реалізації;
- 4) передбачення послідовності дій у межах досить тривалого часу та закріплення її у планах, проектах і програмах різного типу, що є інструментами досягнення цілей та реалізації стратегій;
- 5) організація виконання планових завдань;
- 6) облік, контроль та аналіз їхнього виконання.

Останні два етапи є переходом до впровадження цілісної системи стратегічного управління, оскільки зумовлюють необхідність організаційно-аналітичної та контрольної-координаційної діяльності не лише в органах стратегічного планування, а й у ланках, де виконуються дії, визначені стратегічними планами та програмами.

Мета стратегічного планування - встановити певний порядок дій для підготовки ефективного функціонування конкурентоспроможного підприємства у довгостроковій перспективі.

Головними недоліками практичного застосування стратегічного планування вважаються відсутність необхідної інформації для прийняття стратегічних рішень та розробки стратегічних планів (через що спостерігається низький рівень обґрунтованості планових документів); відсутність альтернативних планів; недостатнє використання науково-методичного арсеналу планування - сценаріїв і методів ситуаційного планування (застосування моделі типу «Що буде, якщо ...»)

тощо; слабо розвинена система поточного аналізу, контролю та коригування стратегічних планів; догматична гіперболізація значення цифрових показників; недосконала система стимулювання працівників, які беруть участь у розробці та виконанні стратегічних заходів; недостатній рівень організаційного, соціально-психологічного та фінансового забезпечення стратегічного планування.

ТЕСТИ

1. В чому полягає принцип «багатоваріантність, альтернативність і селективність»:

- а) стратегічна діяльність є складним процесом, зупинка якого повертає підприємства

на початкову позицію;

б) орієнтація на охоплення окремими стратегіями всіх аспектів діяльності об'єкта та взаємозв'язок між ними; у межах стратегічного

планування готують систему рішень, а не окремі рішення; спрямованість на зміну ситуації поза і усередині підприємства;

в) реакція на середовище, що змінюється шляхом переходу на передчасно обґрунтовані певні альтернативи;

г) урахування тимчасових характеристик і характеру змін, які відбуваються на підприємстві відповідно до етапів його життєвого циклу.

2. Від якого фактору не залежить стратегічне планування:

а) форми власності;

б) типу підприємства;

в) системи ведення бухгалтерського обліку;

г) розмірів підприємства;

д) системи управління, що існує на підприємстві.

3. Що не є етапом складання стратегічного плану розвитку підприємства є:

а) стратегічний аналіз;

б) визначення політики підприємства (цілевстановлення);

в) формулювання базової стратегії та вибір альтернатив;

г) формулювання функціональних стратегій;

д) формулювання етапів виробничого циклу;

є) формування продуктової стратегії (бізнес-проекти).

4. Завдяки якому підходу до стратегічного планування план, формується в рамках раціонального підходу та базується на використанні математичних моделей і методів з метою більш ефективного використання ресурсів і досягнення максимізації прибутку та мінімізації витрат і часу виконання:

а) «від досягнутого»;

б) оптимізаційний;

в) адаптивний;

г) креативний.

5. Розкрийте суть принципу «глобальність, системність, комплексність і збалансованість»:

а) стратегічна діяльність є складним процесом, зупинка якого повертає підприємства на початкову позицію;

б) орієнтація на охоплення окремими стратегіями всіх аспектів діяльності об'єкта та взаємозв'язок між ними; у межах стратегічного планування готують систему рішень, а не окремі рішення; спрямованість на зміну ситуації поза і усередині підприємства;

в) реакція на середовище, що змінюється шляхом переходу на передчасно обґрунтовані певні альтернативи;

г) урахування тимчасових характеристик і характеру змін, які відбуваються на підприємстві відповідно до етапів його життєвого циклу.

ТЕМА 5. Стратегічний контроль

1) Призначення контролю

2) Етапи стратегічного контролю

3) Вимоги до системи стратегічного контролю

4) Види і типи стратегічного контролю

Стратегічний контроль - це особливий вид управлінської діяльності на підприємстві, що полягає в спостереженні та оцінці проходження процесу стратегічного управління, який забезпечує досягнення поставлених цілей та виконання обраних стратегій через встановлення стійкого зворотного зв'язку.

Головна мета стратегічного контролю - сприяти зближенню фактичних і необхідних результатів робіт, що виконуються, тобто забезпечувати виконання завдань (досягнення цілей) підприємства.

Потреба в стратегічному контролі обумовлена, з одного боку, правильністю реалізації обраної стратегії та відповідності її поставленим цілям, а з іншого, — відповідності умовам динамічного зовнішнього середовища і забезпечення своєчасної реакції на них.

Контролюється хід виконання заходів стратегічного плану: строки, витрати, якість.

Особливістю саме стратегічного контролю є те, що основні предмети контролю - це зміст стратегій, стан потенціалу підприємства, цілі та місія.

Контрольні операції носять аналітичний та оціночний характер.

Контрольні оцінки є основою для прийняття координаційних рішень, тобто системи управлінських рішень за планами, організацією й стимулюванням учасників стратегічного проекту.

Основними завданнями стратегічного контролю є:

–встановлення контрольних точок оцінки виконання стратегії й визначення для них рівня витрат;

–відведення пріоритету оцінці окупності витрат, а не виконання бюджету при контролі фінансуванні стратегічних заходів;

–проведення оцінки окупності витрат у кожній контрольній точці протягом прогнозованого життєвого циклу продукції.

ТЕСТИ

1. Який тип стратегічного контролю передбачає перевірку за заздалегідь обраними параметрами у визначеній годині процесу виконання стратегічних планів, проектів та програм, формулювання заходів і внесення своєчасних змін у процес, який є об'єктом контролю:

- а) стратегічний «контроль реалізації»;
- б) стратегічний «контроль передумов»;
- в) «стратегічний нагляд».

2. Назвіть тип стратегічного контролю, що створює єдину систему, спрямовану на контроль усіх етапів стратегічного управління та не має жорстокого переліку об'єктів:

- а) стратегічний «контроль реалізації»;
- б) стратегічний «контроль передумов»;
- в) «стратегічний нагляд».

3. Яка стадія процесу стратегічного контролю пов'язана з вибором певної лінії поведінки управлінського працівника — нічого не вживати, усунути виниклі відхилення або переглянути контрольні стандарти:

- а) перша;
- б) друга;
- в) третя.

4. На якій стадії процесу стратегічного контролю відбувається зіставлення фактично досягнутих результатів діяльності підприємства в різних сферах із установленими контрольними стандартами:

- а) перша;
- б) друга;
- в) третя.

5. Головною метою стратегічного контролю є:

а) контроль ходу виконання заходів стратегічного плану;
б) збір, обробка, використання, зберігання, підтримка в актуальному стані баз стратегічних даних, які гарантують своєчасне та надійне інформаційне забезпечення організації нормативно-правовою, довідково-аналітичною, методичною, прогновною та

поточною інформацією, а також комплексом програмних засобів, необхідних для їх аналізу при формуванні стратегічних рішень.

в) сприяння зближенню фактичних і необхідних результатів виконуваних робіт, тобто забезпечення виконання завдань (досягнення цілей) підприємства.

Навчальне видання

*Карабаза Ірина Анатоліївна
Іванова Наталя Сергіївна
Зиза Олена Олександрівна*

Кафедра маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ**

Галузь знань: 28 «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»
Ступінь: магістр

Формат 60x84/8. Ум. др. арк.

*Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського
50042, Дніпропетровська обл.,
м.Кривий Ріг, вул. Курчатова, 13.
Свідоцтво суб'єкту видавничої справи
ДК № 4929 від 07.07.2015 р.*